

Tájházi Hírlevél

**A Magyarországi Tájházak Szövetségének
tájékoztatója**

**2004. 3. füzet
Jósvafő, 2004. szeptember**

Tájházi Hírlevél

**II. évfolyam 3. szám
2004.**

Felelős szerkesztő:

Szablyár Péter

Felelős kiadó:

Hadobás Pál
igazgató

HU ISSN 1785-4873

Kiadja a Művelődési Központ, Könyvtár és Múzeum
(Edelény, 3780 István király u. 49.)
a Magyarországi Tájházak Szövetségével együttműködve.
Készült a **Nemzeti Kulturális Alapprogram** támogatásával.

Szerkesztőség: 3758 Jósvafő, Dózsa Gy. utca 3.

Nyomdai munkák: K-B Aktív Kft. Gyorsnyomda és másolószolgálat,
Miskolc. Felelős vezető: Kása Béla

A címlapon: A II. országos találkozó résztvevői a Borsodi Tájház előtt

Tisztelt Olvasó, Kedves Barátaim!

Ez a nyár munkában és eseményekben bővelkedett. Július 30-án ünnepeltük a jósvafői tájház 10 éves évfordulóját. Erre az alkalomra méltó állapotokat szeretnénk volna teremteni, kimeszeltük a házat kívülről-belülről, korszerűsítettük a kiállításokat. Teljesen átépítettük a barlangkutató-történelmi kiállítást, a kiállított tárgyakat felfrissítettük, egy kicsit „megritkítottuk”. Lelkes biológus segítőim – Erika és Krisztina – újjá varázsolták virágos kertjeinket; létrejött egy gyógy- és fűszernövény kertecske, Erika pedig a karszt-botanikus kertecske felújítása mellett egy házi-előkert virágos kertet varázsolt a pinceház fölé. Pekár József szepsi falfaragóművész-barátunk egy emlékoszlopot faragott a jubileumra. A 10 éves évforduló alkalmából a 12. Jósvafői falunapok első napján egy kötetlen baráti beszélgetésre hívtuk meg a ház létrejöttét támogató és/vagy magában a létrehozásban közreműködő személyeket, barátainkat, ismerőseinket.

A nagy készülődésnek – a jubileumon kívül – egyik motorja volt az a tény, hogy a Tájházaszövetség II. országos találkozóját itt tartotta Jósvafőn szeptember 16-19. között; ehhez is szeretnénk volna méltó megjelenést biztosítani.

Örömteli eseményen vehettünk részt szeptember elején: a kerecsendi Hagyományok Háza ünnepélyes átadásán. A meghitt hangulatú rendezvény ismét bebizonyította a tájházak közösségformáló jelentőségét, a gyökerek megtalálásának örömeit.

Sok száz kilométert végigautóztunk, mire felkerestük az „Év tájháza” pályaműveit beadó tájházakat Bátától Garamszentgyörgyig. Mind a négy helyszínen kellemes benyomásokat szereztünk, de a döntés nem volt könnyű.

Verőfényes nappalokkal és hűvös estékkel fogadta az időjárás-felelős a II. országos találkozó résztvevőit Jósvafőn, ahol kellemes három napot töltöttünk együtt. Az időjáráson kívül az Aggteleki Nemzeti Park, a jósvafői Polgármesteri Hivatal, a Kontra László vezette Tengersizem Étterem, a kitűnő előadók és a találkozó résztvevőit fogadó környékbeli tájházak szíves-látása is nagyban hozzájárult a találkozó jó emlékezetének kialakulásához.

A nagyfödémesen megrendezett Tájházi műhely és a Temerinben megtartott „Vajdasági magyar tájházak múltja, jelene és jövője” című találkozó megerősítették azt a szándékunkat, hogy a határokon túli tájházakkal kezdeményezett egyre bővülő együttműködésünknek van értelme, jövője.

Jósvafő, 2004. október 5.

Szablyár Péter

Elnökségi ülés Fertőhomokon

A Tájházasövetség 2004. július 20-én kibővített Elnökségi ülést tartott a Fertőhomoki Polgármesteri Hivatal tárgyalójában. Az ülés munkájába bekapcsolódott és a fertőszéplaki programot vezette Dr. Kücsán József, a Soproni Múzeum igazgatója.

Első napirendi pontként Dr. Füzes Endre elnök köszöntötte a megjelenteket, és szavazásra tette fel az előzetesen kiküldött napirendet, amelyet jelenlévők egyhangúan elfogadtak. Horváth Attila tájékoztatta jelenlévőket, hogy a tervezett program bővül a Rőjtöki vízimalom meglátogatásával.

Második napirendi pontként Horváth Attila tájékoztatta jelenlévőket az É-Dunántúli régió tájházainak szervezési helyzetéről. A Közigazgatási Hivatal útján kör-emailt küldött szét a terület polgármesteri hivatalainak, de ennek meglehetősen szerény érdeklődés volt a visszhangja. Egyetértettek abban, hogy egy regionális fórumot célszerű szervezni a régió tájházainak bevonásával.

Harmadik napirendi pont keretében Szablyár Péter szóbeli kiegészítést tett a II. negyedévről a Tájházi Hírlevélben megjelent összefoglalóhoz. A Múzeumi majális ez évi nehézségeit elkerülendő a jövő évi rendezvényhez a következő javaslatok hangzottak el:

- Bereczki Ibolya javasolta, hogy az Év tájháza pályázatán indulóknak lehetőséget kell biztosítani a Majálison való részvételre.
- Hellerné Jakab Anna jelezte, hogy jövőre csuhéjvirág készítéssel részt vesz;
- Vargáné Dócs Valéria javasolta, hogy pályázzunk a szélesebb körű részvétel pénzügyi feltételeinek megteremtésére;

A **negyedik** napirendi pont – a gazdálkodás helyzete – írásban kiküldött tájékoztatójához Szablyár Péter szóbeli kiegészítéseket fűzött. Tájékoztatta a jelenlévőket, hogy a Szövetség jelenleg is forráshiányos, a 2003-évi számlákat csak ez év júniusára sikerült rendezni. A működési költségre elnyert 600 eFt még nem folyt be, a szerződéskötés rendkívül lassan megy.

Az **ötödik** napirendi pont keretében Szablyár Péter átadta jelenlévőknek az Év tájháza pályázatra beérkezett pályaművek másolatait. A pályázatok elbírálására az Elnökség az alábbi csapatot jelölte ki: Dr. Füzes Endre elnök, Vargáné Dócs Valéria eln. tag és Szablyár Péter ügyv. elnök. Az ad. hoc bizottság a pályázó tájházakat végiglátogatja, a Garamszentgyörgyi Tájház felkeresésekor Dr. Danter Izabella részvételére és szakmai segítségére is számítanak.

A **hatodik** napirendi pont keretében Szablyár Péter írásbeli tájékoztatót osztott szét a II. Országos találkozó szervezésének helyzetéről. A tájékoztatást jelenlévők tudomásul vették.

A **hetedik** napirendi pont keretében írásbeli tájékoztatót kaptak jelenlévők a Tájházi Műhely II. félévi programjáról. Egyetértettek abban, hogy 1000 Ft/fő részvételi díjat szedjünk be a résztvevőktől a Szövetség költségeinek kímélésére.

A **nyolcadik** – egyebek – napirendi pont keretében:

- Szablyár Péter tájékoztatta jelenlévőket a Turista magazin kiadójával folytatott együttműködési megbeszélésekről. Jelenlévők egyetértettek a kapcsolatok bővítésével.
- Hellerné Jakab Anna a leltárkönyv szindróma újabb fejleményeit ismertette, valamint a német nemzetiségi tájházak képviselőjével kapcsolatos eredményeket. Október 30-án Pécsen egy konferencián vesz részt, és előad ebben a témában.
- Az Elnökség egyetért abban, hogy Dr. Vígh Annamáriát tájékoztassuk a leltárkönyv „ügy” nehezen körvonalazódó megoldásáról.

A megjelentek ezt követően a Röjtöki vízimalomhoz utaztak, és ott meggyőződtek annak mintaszerű helyreállításáról. A Hegykőn elfogyasztott ebéd után a társaság Fertőszéplakra utazott, ahol Dr. Kücsán József múzeumigazgató mutatta be az öt történelmi korszakot őrző enteriőröket, ill. melléképületeket.

Az elnöki zárszó kapcsán Dr. Füzes Endre megköszönte a szíves és színvonalas vendéglátást és a szakmai vezetést. Tájékoztatta az elnökségi tagokat, hogy legközelebb a jósvalói II. Országos Találkozón ülésünk.

Az „Év tájháza” pályázat értékelése

A Tájházsövetség 2004-ben is kiírta „Év tájháza” c. pályázatát, amely a Tájházi Hírlevél 2004/ 1. és 2. számában jelent meg, ill. az interneten a Szövetség honlapján volt olvasható.

A pályázatra négy pályamű érkezett a kiírás szerinti határidőre. A bíráló bizottság 2004. július 20-án a fertőhomoki, augusztus 11-én a garamszentgyörgyi és edelényi, augusztus 25-én a bátai tájházat kereste fel előzetes időpont egyeztetés alapján. A látottak és a tájház fenntartókkal folytatott helyszíni megbeszélés alapján elvégezték az értékelést és az alábbi javaslatot terjesztették az Elnökség elé:

2004. évben az „Év tájháza” díjat (tábla + 100 ezer Ft) a Fertőhomoki Tájház nyerte el.

Indoklás: A Bizottság megállapította, hogy mind a négy tájházban színvonalas szakmai tevékenység folyik, meglehetősen eltérő feltételrendszerben.

A szakmai szempontok legmagasabb színvonalú érvényesülését a **Fertőhomoki tájházban** tapasztalták, nem tévesztve szem elől, hogy ez az önkormányzati működtetésű ház a legfiatalabb kiállítóhely, amely jelentős külső források igénybevételével (pályázati források) és szakmai támogatással (Soproni Múzeum) létesült. Vitathatatlan tény, hogy a korrekt módon berendezett és üzemeltetett házon az „újszerűség” érzete dominál, így hangulatában nem olyan átütő, mint versenytársai.

A szlovákiai **garamszentgyörgyi Duba-tájház** egy lokálpatrióta család kezdeményezésére és kétkezi munkájával létrehozott gyűjtemény. A gazdag anyag további szakszerű válogatásával, az enteriőr „megtisztításával” és időhorizontjának beállításával, a melléképületek felújításával és célszerű berendezésével az értékes gyűjtemény szakmailag jelentősen fejleszthető.

A **Borsodi Tájház** a keleti országrész egyik nagymúltú, az utóbbi évtizedben jelentős fejlődésen átment, önkormányzati működtetésű közgyűjteménye. A muzeológiai szempontok fokozottabb érvényesítése, a gyűjtemény áttekinthetőbbé tétele, az egyes részgyűjtemények összhangjának fokozottabb szem előtt tartásával a gyűjtemény valós értékei felértékelődnek.

A **Báti Tájház** gazdag gyűjteménye igen kedvező térbeli elhelyezkedéssel egy színvonalas tájház létrejöttét eredményezte, amely a tervezett további fejlesztésekkel ígéretes jövőképet körvonalaz. A „készültségi fok” jelenleg 60 % körüli.

A bíráló bizottság javasolja, hogy a három nem díjazott pályázó 1-1 „Tájházsövetség tagja” tábla jutalomban és elismerő oklevélben részesüljön.

Az „Év tájháza” címért pályáztak

f o t ó k

**Magyarországi Tájházak Szövetsége II. Országos találkozója
Jósvafő, 2004. szeptember 16-19.**

- Szablyár Péter –

**II. Országos találkozó
Jósvafő, 2004.
szeptember 16-19.**

Fővédnök: Gyárfás Ildikó a BAZ Megye közgyűlése elnöke

Védnökök: Dr. Cseri Miklós az ICOM Nemzeti Bizottság elnöke

Salamon Gábor az Aggteleki Nemzeti Park igazgatója

Garan Béla Jósvafő polgármestere

Dr. Veres László BAZ.M. Múzeumok Igazgatósága, igazgató

Tervezett program:

2004. szeptember 16. (csütörtök)

- 16.00 - **Regisztráció (a Tájházban)**
Dózsa Gy. utca 3., a harangtorony alatt
19.00 - 23.00 **Baráti találkozó**

2004. szeptember 17. (péntek, helyszín: Kultúrház)

- 9.00 – 9.10 Elnöki megnyitó, az „Év tájháza díj” átadása
9.10 - 9.20 Köszöntők
9.20 - 9.40 *Dr. Füzes Endre:* A látogatóbarát múzeum alapfeltétele a megfelelő program
9.40 - 10.00 *Szablyár Péter:* Jósvafő jövője Jósvafő múltja – avagy a hely szelleme
10.00 – 10.20 Kávészünet (poszter-bemutató)
10.20 – 10.40 *Káldy Mária:* Hogyan tehetjük köz-érthetővé egy tájház gyűjteményét?
10.40 – 11.00 *Dr. Bodnár Zsuzsanna:* A Sóstói Múzeumfalu közönségformáló programjai
11.00 – 11.20 *Szűcs Judit:* A csongrádi „kétszer-köszönős” ház
11.20 – 12..00 Hozzászólás, vita
12.00 - Utazás autóbusszal a Tengerszem Ét-terembe, ebéd
13.30 – 14.00 Séta a Tengerszem tó érintésével a faluba
14.00 – 14.20 *Pataky Emőke:* „Világszép örökségünk” c. poszter-bemutatójának megnyitása
14.20 – 14.40 *Pataky Emőke:* Tájházak születésének nehézségei
14.40 – 15.00 *Sári Zsolt:* A helyi fesztiválok szerepe a tájházak élővé tételében
15.00 – 15.20 *Hegedüsné Majnár Márta – Berecz Lászlóné:* A hadasi példa – egy mezőkövesdi kísérlet tapasztalatai
15.20 – 16.30 Vita az elhangzottakról – vitavezető *T. dr. Bereczki Ibolya*
18.00 – 19.30 Vacsora a Tengerszem étteremben
20.00 – 22.00 Baráti találkozó (ugyanott)

Verőfényes, őszi színekben pompázó természeti környezetben gyülekeztek szeptember 16-án a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Jósvafőn (amelyet 1999-óta műemléki jelentőségű területté nyilvánítottak) a II. Országos találkozó résztvevői. Sokan már ismerősként köszöntötték egymást a két éve alakult egyesület jogi-vagy egyéni tagjaként.

Első este kötetlen baráti találkozóra került sor a tíz éves jubileumát ünneplő Jósvafői tájházban, ahol a hajdani csűrben kialakított színpad „nézőtere” szolgált autentikus helyszínül a beszélgetésekhez.

Szeptember 17-én a jósvafői kultúrházban Dr. Füzes Endre elnök köszöntötte a több, mint hetven résztvevőt, majd átadta az „Év tájháza” kitüntető címet a Fertőhomoki tájház képviselőjében Horváth Attila polgármesternek.

A köszöntők sorát a védnökök: Garan Béla polgármester, Szentgyörgyi Péter igazgatóhelyettes (ANP) és Dr. Bodnár Mónika (BAZ-megyei Múzeumok) folytatták, majd megkezdődtek az előadások.

Szablyár Péter a helyi tájház spirituális háttérét jelentő helytörténeti összefoglalója után Káldy Mária (SZNM igazgató) a tájházi gyűjtemények közérthetővé tételének módszertanát és gyakorlatát ismertette. Dr. Bodnár Zsuzsanna (Sóstói Múzeumfalú) intézménye közönségformáló programjait mutatta be. Szűcs Judit (Tari László Múzeum – igazgató) a csongrádi „kétszer-köszönős” házat, létrejötté körülményeit vázolta.

A Tengersizem Szállóban elköltött ebéd után a társaság lesétált a faluba, útba ejtve a tájházat. A délutáni előadások sora Sári Zsolt (SZNM) a helyi fesztiváloknak a tájházak élővé tételében játszott szerepét ismertető, bőségesen illusztrált előadása nyitotta meg. Hegedüsne Majnár Márta – Berecz Lászlóné mezőkövesdi szerzőpár a mezőkövesdi Hadas városrész kedvező tapasztalatait és további feladatait vette számba.

Ezt követően a kultúrház előcsarnokában Dr. T. Bereczki Ibolya (SZNM főigazgatóhelyettes) nyitotta meg Pataky Emőke: „Világszép örökségünk” c. fotókiállítását, amely a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban bemutatott tárlat tájházakat bemutató képanyagát tartalmazta.

A Tengersizem Szállóban elköltött vacsora és fehér asztal melletti beszélgetés a résztvevők kapcsolatépítését, a közös problémák megvitatását szolgálta.

A találkozó harmadik napján a résztvevők autóbusszos kirándulásra indultak a környék nevezetességeinek és tájházainak felkeresésére. Ennek keretében a múlt évben megnyílt perkupai tájházat, a szalonnai műemlék templomot, a szendrői iskolatörténeti kiállítást és a felújított kétfestő-házat, a Borsodi tájházat, végül a gömörszőlősi néprajzi gyűjteményeket (amely ez évben az Év Múzeuma kitüntető címet nyerte el).

A gyönyörű, őszi időben tett kirándulást a Baradla-barlang Hangversenytermében előadott „Őszköszöntő koncert” – Vivaldi: Négy évszak meghallgatása és a Tengersizem Szállóban elköltött közös vacsora zárta.

A rendezvény negyedik napján a résztvevők fakultatív kirándulásokra indultak az országhatár szlovákiai oldalára, ahol tájházakat, múzeumokat tekintettek meg.

Az országos találkozó résztvevői úgy ítélték meg, hogy a rendezvény jól szolgálta a mozgalom és a Szövetség céljait, ezért 2005-ben is célszerű megszervezni.

A találkozó regisztrált résztvevői voltak: Dr. Füzes Endre, Forgon Andor, Szlávik Alexandra, Vargáné Dócs Valéria, Mihályné Bányai Zsuzsa, Vargáné Jancsó Irén, Szűcs Judit, Horváth Attila, Fuchsné Benák Katalin, Dr. Kovács József, Tóth György, Tóth Györgyné, Kapitány Orsolya, Dobosyné Antal Anna, Fehér Judit, Csáki Balázné, Jakabné Heller Anna, Káldy Mária, Maucha Imre, Hadobás Pál, Devescovi József, Devescovi Józsefné, Karádi Zoltán, Karádi Zoltánné, Zsanda Zsolt, Túrú József, Nagygyörgy Zoltán, Hegedüs Gyula, Tarczali Anikó, Purity Attila, Deák Béla, Kerekes Sándor, Gottschall Péter, Papp Ágnes, Berecz Béla, Dr. Kemecsi Lajos, Borbás Péter, Batári Zsuzsanna, Vass Erika, Baginé Oláh Ildikó, Andó György, Dr. Bodnár Zsuzsanna, Tatár Krisztina, Novák László, Dr. T. Berecki Ibolya, Sári Zsolt, Simor Eszter, Simor Ferencné, Simor Ferenc, Pataki Ibolya, Nagy Blanka, Raj Rozália, Dr. Szűcs Ernő, Minczinger Katalin, Kolozsvári István, Szonda István, Tronkáné Nagy Edit, Szentpéteri Dóra, Virányi Zsolt, Berecz Lászlóné, Hegedüsne Majnár Márta, Gyarmati György, Szablyár Péter

A továbbiakban közreadjuk az elhangzott előadások szerkesztett változatát.

A csongrádi „kétszerköszönős” ház

- Dr. Szűcs Judit -

Bevezető

A ház hivatalos neve és címe: Csongrád-Belsőváros Gyökér utca 1. A Belsőváros, a település régi magja a Tisza keletre vetett kanyarulatában, belsejében alakult ki. A Belső- és Külsőváros elnevezésekről a 18. századi források adnak hírt, szóbeli használatáról még a 20. század végéről is találtunk szóbeli adatot. Az utca nevét a kertekben és a közeli veteményföldeken termelt, a környékbeli piacokon árult egyik terméktől a gyökértől kapta.

A házat 25 évvel ezelőtt Juhász Antal, akkor a megye vezető néprajzosa és Geönczeöl László városi főmérnök választotta ki az Öregvár és a Gyökér utca sarkán. A tájház 23 épületből álló, védett népi műemlék együttes része. 1985. október 16-án nyitottuk meg. Az itt élt kisparasztok, napszámosok, ácsok, hajósok és kubikosok életmódját, lakáskultúráját mutatja be.

A ház és homlokzata

A belsővárosi házak többsége állóhézagos deszkaoromzatú volt. Nyersanyagát a Tiszán a Kárpátokból leúsztatott fa adta. (Csongrád egyik lerakó helye volt a fának.) Készítői hajó- és épületácsok voltak. A fa oromzat díszét a vízvető deszka és tartójának csipkézett széle, a világítási céllal készült kivágás formája és a fölé rakott ciráda adta. A kivágások formája: két-két kereszt, hold, szív, ablakocska és háromszög lehetett. Ez a díszítés eltér a Szeged és környéke napsugaras díszítéstől, rokonságot mutat a Püspökladányon és Palócföldön leírt hasonló díszítéssel. Előfordult, hogy a homlokzat díszei a kapun és a kerítésen ismétlődtek. A tájház deszka oromzatát a szomszédban lakó ács, Benke István készítette 1934-35-ben. Vele beszélgetve tudtam meg, hogy a század első évtizedeiben a meglévő oromzatokat rajzolták le, vagyis azokat készítették el újból. A konzerválatlan fa 40 évig bírta, utána újat kellett faragni. (Az 1903-ban született áccsal 1985-ben beszéltem, négy ács társa nevét tudta elmondani.) Korábban az utcára, csak egy ablakot vágtak, éjszakára a kétszárnyú tulipános palétot, táblát becsukták. (A Gyökér utca 13 szám alatti házon 1986 tavaszáig ez megmaradt. A ház felújításakor levették.)

Palásti Pál az 1950-es években rajztanárként lerajzolja a Belsőváros házainak homlokzatát, a faragott kapukat, kerítéseket. Megyei, majd városi kiadványokban meg is jelent. Néhány rajzát bemutatom.

A „kis” vagy „öreg” ház belseje

A lakóépület két egységből áll. A belső régebbi, erről árulkodik „verett fala” és méretei, a kicsi helyiségek, a szabadkéményes konyha, a mindkét irányba kibontható kemenceszája. Az utóbbi építészeti adatok az alföldi kétkemencés háztípus bemutatását, jelzését teszik lehetővé. A „kis” vagy „öreg” ház kínálta magát a Paróczai Mária hagyatékából származó, festett pad (sarokpad) és asztal bemutatására. A szóbeli adatok és a helyiség méretei alapján a sarkos elrendezés mellett maradtam. Ez azt jelenti, hogy az ajtóval szemben lévő sarokban van az asztal és a pad, szemben rézsút a kemence, a kemence előtt, a fallal párhuzamosan az ágy. Az ágy és a szék a szegedi múzeumból került a kiállításba. Használata adatolt, felvetésmódja, az ágy végén kilátszó, slingölt párna és dunnahuzat színes klott alátéttel kiemelve szintén szóbeliséggel adatolt.

Váry Gellért (1843-1926) csongrádi születésű, piarista paptanár 1904-ben írja meg visszaemlékezéseit „Emléklapok Csongorád multjából” címen. Ebben nagyszülei festett bútorral berendezett tiszta szobáját, és szülei (apja patikus a városban) házának a szintén festett bútorú cselédszobáját is leírja néhány mondatban. A szoba sarkos elrendezése kikövetkeztethető, a főbb bútordarabokat megnevezi, megfogalmazásával kedves személyességet ad a szövegnek. Ez az egyetlen összefüggő szövegforrás e témában is. Az 1853-1860 közötti időből fennmaradt hagyatéki leltárakban – a helyiség, a tárgyak elhelyezése nélkül – találunk festett bútorokat is felsorolva.

A szoba arányainak megfelelő palackost, tálasfogast és ládát a gyűjteményből kiválogathattam. Elhelyezésükről, pontosabban ekkor már másodlagos, sőt „harmadlagos” helyükről, használatuk utolsó, 19. század végi, 20. század eleji korszakáról az akkori legidősebbektől (az 1900-as évek elején születettektől) hallottam. Benke Istvánt idézem közülük: „Az öreganyám a konyhába volt, azt (ti. a ládát) úgy lakta, mint a gólya a fészket. Az mindig azon ült, ... azon evett.” Bizonyára személyes holmijait is a ládában tartotta. Ugyancsak Benke családban az anya is használt még festett ládát, ő a szobában tartotta. A fia emlékezete szerint azon mángorolt. A festett bútor egyik dekoratív és hasznos, textíliák tárolására szolgáló darabját a szobában a gerenda alatti fő helyéről gyakran az ajtó mögé tették. Majd a konyhába került, ott használta a család idős nőtagja valamikori hozományaként, utána a kamrában esetleg átalakított formában szolgált tárolóként. A tájházban az ott születettek szerint az 1920-as, 1930-as években gabona tárolására használták a kiöregedett ládát. (1985-ben az egyik közeli ház udvarán láttam még néhány darabját használaton kívül.) Így sikerült a múzeumi tárgyak és a tárgyak használatára utaló szóbeli emlékezet és látvány adatait egymás mellé helyezni, egyúttal a beletárolt tárgyak általános történetét megörökíteni.

A palackost, ahogy a nyitott tékát Csongrádon nevezik, a ládához hasonlóan először a szobában, azután a konyhában, majd a kamrában

használták, tartották. A berendezett ház helyiségei közül az „öreg” házban az ajtó háta mögé is került egy. A másikat, a két különböző stílusban festett (virágkoszorúval körül véve a megfeszített Krisztus képe, alatta más stílusú virágmotívum) oldalút a „pitarban”, az ajtó mellett elhelyezve tettük jól láthatóvá. (Csilléry Klára szerint a tárgy egyediségét szentkép megjelenítése adja.) A kamrában a boros hordók felett hordódugók, üvegek tárolására használták. (Mi a kamrába nem tettünk ki palackost.)

A ház berendezéséhez kötötten 1984-1986-ban az akkori legidősebbektől, 60-85 évesektől gyűjtött szóbeli adatokkal a festett bútor használatának utolsó időszakát sikerült dokumentálni. (Itt jegyzem meg, hogy a ház kétjelentésű szó. Csongrádon is őrizte még az idők ajkán a szoba jelentését is.)

A „nagyház”

A „nagyház”, vagyis az épület utcafrontján álló épületrész szobája már flóderozott, sárga, barna színűre festett bútorzatú volt. A szoba az 1930-as éveket idézi tárgyaiban és azok elrendezésében is. (Ebben az időszakban - kisebb eltérésekkel – a sarkos elrendezést őrzik meg egészen a polgári, tükrös, éjjeliszekrényes szobaberendezésig, ahol az ágy a falra merőleges.) Itt a láda helyét a gerenda alatt a sublat, a három, ritkábban négy fiókos bútor foglalta el. A pad, magas hát- és nagy oldalsó támlájú, barokkos formákat őrző darab. Fiókos, széthyitható asztal tartozik hozzá. A berendezésben azt az állapotot rögzítjük, amikor a „tornyos” (fölül polcos, legfölül közepén faragott díszű „kaszli” is megjelenik az udvari ablak mellett, a hátsó ágynál. A fallal párhuzamosan elhelyezett két ágy és az asztal takarója vagy terítője már gyárilag előállított, készen vásárolható. De még itt is megmarad, látható a slingölt szélű lepedő, az ágy felvetése eltér az „öreg” házétól. A párnák az ágyak tetején, a terítő fölött „mutatják” színes klott alátét segédletével hímzésüket. Az ágy felvetése egy-egy párnával jelzi a ház lakóinak szolid anyagi helyzetét.

A fehér, slingölt vagy lyukhímzéses sublat, kaszli terítők és párnák, nagylepedő és függönyök a 20. század eleje, az 1920-as, 1930-as évek stílusában a Bukátos előnyomó és kézimunka műhelyben készültek. A közel 80 évig működő műhely a kor stílusában meghatározta a helyi lakáskultúrát. Még a régi műhelyben készítettett másolatokkal sikerült az eredeti darabokat megmenteni az állandó kiállítástól. (Majd néhány év múlva az egész műhelyt, a teljes sablonkészletet megvásároltuk.)

Kérdezhetik, mit jelent a „kétszerköszönős” ház. Induljunk ki abból, hogy a népnyelv, amit idézek, a háznak szoba (az egy helyiségből álló házra visszavezethető) jelentését használja. A „kétszerköszönős”-nek azt a szobát nevezték, amelyik olyan nagy, olyan hosszú volt, hogy nemcsak az ajtón belépve kellett (és illett is) köszönni, hanem a ház, a szoba másik végébe, az asztalnál ülőkhöz érve is üdvözölni kellett őket. Hiszen az ajtóban köszönő szavát az asztalnál ülők nem hallották. Ezt a ház berendezése idején és utána is

az idősek közül többen elmagyarázták. Csongrádon az utcákat járva, sok olyan házat lehet látni, amelyhez ilyen hosszú szoba tartozhatott. Így válhatott általánossá ez az elnevezés. (A ház berendezéséről tanulmány: Szűcs Judit: A Gyökér utca 1 számú ház berendezésének néhány kérdése címen a Mozaikok Csongrád város történetéből 1987. Szerk. Bálint Gyula György. Csongrád, 1987. Ugyanitt jelent meg Palásti Pál: A csongrádi házak oromdíszei a Belvárosban címen a házak rajzai.)

A konyhák

Az „öregház” konyhája szabadkéményes, a padkát, a padka előtti teret kenyérsütés, dagasztás bemutatására használtuk fel. A „nagyház” konyháját az 1930-as évek sárga konyhabútorával rendeztük be. Emellett a berakott, meszelt tűzhely adja meg a helyiség korhű hangulatát. A konyhát ebben az időben hálólhelyként is használták. Ezekhez a konyhabútorokhoz ágy is tartozott. De ezt nem állítottuk fel, mert a hely - különösen esős időben - a látogatóknak kell. A konyhaasztalon helyeztük el a vendégkönyvet, itt tudnak a látogatók beírni. A látogatók fogadása érdekében a pontos adatolástól, minden részletében korhű berendezéstől ebben az esetben eltekintettünk. (Ez más ház berendezésénél is előfordulhat.)

A kamra

A két korszak bemutatását lehetővé tevő házhoz különálló, mélyített kamra tartozik. Míg a kis és a nagy ház berendezését többen adatolták bútorhasználatban, életmódban, addig a kamra tárgyainak kiválasztásában, berendezésében ketten működtek közre. Egyik múzeumi munkatárs, középparaszt gazda lánya és a tájház építésében közreműködő férfi. Mindketten szüleik, a család több generációt kiszolgált kamráját tudták, akarták berendezni benne. Itt megengedtem azt, amit a két szobánál és konyhánál nem, hogy a múzeum gyűjteményéből ők válogassanak tárgyakat, illetve javasoljanak pótló gyűjtést, és ők maguk is rendezzék be egy-egy részletét.

Így a kisember boros kamráját az ajtótól jobbra néhány hordó jelenti. A gerenda alatt az ezermesterkedő gazda szerszámai, a sarokban a lisztes láda, kis stelázs, ászkon a háztartás kamrába kikerült tároló edényei, befőttesüvegtől a famozsárig mindenféle megtalálható. A városrész kubikos foglalkozású lakóját a talicskája és néhány tárgya jelzi. Napjainkban is gyarapodnak a tárgyak, két éve például a nádverés szerszámaikat helyeztük el.

A kamra berendezése ötödik éve nem az eredeti helyén, hanem az „öregház” harmadik, korábban mini kiállító teremnek használt helyiségében várja a látogatót. A kamra épülete jelenlegi állapotában nem alkalmas eredeti funkciójában történő használatra.

Tulajdonjog, működtetés, az épület gondozása, állapota

A ház a Csongrád Megyei Önkormányzat tulajdona. Működteti a megyei múzeumi szervezet, közvetlenül a Csongrád városi, Tari László Múzeum. A tárgyakat a múzeum gyűjteményébe leltároztuk, a berendezésre ebből válogattuk, ebből újítjuk fel.

A 19 éve megnyílt tájház, minden évben május elsejétől október 31-ig, keddtől vasárnapig 13-17 óra között tart nyitva. (Bejelentésre más időpontban is.) Tárlatvezetést a muzeológusok, az állományon kívüli helytörténész barátaink tartanak. A ház szomszédságában lakó teremőr gyakran fogadja a nyitva tartáson kívül érkező vendégeket. 2000-2003 között évenként 3 000-5 000 között volt a látogatók létszáma. Belépőjegy nincs, a nyitás után készült ismertető elfogyott, újat kell készíteni. Képeslapokat és a Múzeumi Füzet – Csongrád számait árulja a teremőr. Látogatóink iskolások, nyugdíjas csoportok többféle szervezésben, a városban és a Körös-torokban nyaralók.

Az átadás utáni első években elkészítettük a „nagyház” konyhájának berakott tűzhelyét, az épületekkel arányos méretű WC-t, belülről vízöblítésesre kialakítva. Egyetlen évben, 1999-ben volt zárva részleges felújítás miatt. (Ebben az időszakban 3 alkalommal kaptunk 100-300 eFt. támogatást a Kulturális Örökségvédelmi Hivataltól. A kapott összeget a legszükségesebb javításokra (nádtető javítása a főépületen, agyag padló cseréje több helyiségben, a téglajárda újra rakása) használtuk fel.

Minden évben hozzáértő meszeli az épületeket kívülről, mázolja a helyiségek földjét, javítja a falalja vakolatát, elvégezzük a nagytakarítást, a hímzések frissen mosva, vasalva és a többi textíliák is tisztán kerülnek a helyükre. Ezt múzeumi költségvetésből fedezhetjük.

A nádtetők cseréje, a vakolat részleges cseréje, a „kőkerítés” újra szigetelése, a deszkakerítés javítása, a kamra felújítása sürgető. A 2000-ben készített költségterv szerinti 1 millió Ft. bekerülési összeg mai áron már másfélszeresét jelenti. Legsürgetőbb a nádtető felújítása.

A helyi fesztiválok szerepe a tájházak élővé tételében

Turizmus és kulturális örökség - A nagykörűi példa

- Sári Zsolt -

A rendszerváltással óriási politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális változások indultak meg Magyarországon. Ennek részeként a kulturális örökség, a helyi hagyományok felelevenítése az önkormányzatok, az új életre kelő civil szervezetek érdeklődésére is számot tartott. A hatvanas-hetvenes évek nagy tájház, falumúzeum mozgalma után a kilencvenes években új erőre kapott a mozgalom, amely aktivitásnak a Tájház Szövetség megalakulása egy forduló pontja lett. Mivel „a legkönnyebb” egy helyi gyűjteményt létrehozni, ennél sokkal nehezebb szakmailag megalapozottan beindítani, gyarapítani és működtetni. Ezen kérdések önálló tanácskozásnak is témákat szolgáltathatnak.

Mostani előadásomban azonban, abból indulok ki, hogy a már létrejött muzeális intézmény része a település kulturális életének, és fontos szerepet játszik a helyi közösségi élet, az identitástudat erősítése, az örökségvédelem és a turizmus területén.

A rendszerváltás utáni kulturális változások másik nagy területe, a helyi fesztiválok megjelenése, elterjedése, szinte „túlburjánzása”: zenei, folklór, sport és persze gasztronómiai fesztiválok szinte valamennyi magyarországi településen jelen vannak. Én magam 83 kimondottan gasztronómiai témájú fesztiválról tudok, de számos, egyéb rendezvényekhez –pl. falunapokhoz-kötődő főzőverseny is megrendezésre kerül az ország különböző településein.

A következőkben a kultúra és turizmus összefüggésrendszerében próbálom felfejteni a helyi fesztiválok és a tájházak kapcsolatát.

Egy közösség kultúrája¹ turisztikai vonzerővel rendelkezik. A Mathieson-Wall szerzőpáros három formát különböztet meg:

- élettelen kultúra (épületek, használati tárgyak, művészeti alkotások)
- a mindennapi életben kifejeződő kultúra (életmód, szokások, gasztronómia)
- megelevenített kultúra (fesztiválok, karneválok, hagyományőrző események)²

A helyi fesztiválok esetében is igaz, a tágabban értelmezett kultúrának, a település lakóinak életmódja, hagyományai, vallása, művészete, kézművessége a turizmus attrakciói közé sorolható, így vonzerőként jelentkezik. Ezzel párhuzamosan pedig a helyi közösség életét is befolyásolja: bővülnek a helyi

¹ A kultúra fogalmát számos kutató definiálta már. Jelen előadásomban az egyszerűség kedvéért az UNESCO definícióját alkalmazom: „a kultúra mindaz, amit az emberiség a természethez hozzáadott.” (1982) Így tehát a következő tényezőket vesszük figyelembe: értékrend, családi kapcsolatok, erkölcsi normák, közösségi szervezetek, művészetek, hagyományok, életmód.

² Puczko L.-Rátz t. 1998. 130-131.

szabadidős tevékenységek, erősödik a helyi hagyományokhoz való kötődés, a lokálpatriotizmus. A turizmus erősödésével infrastrukturális fejlődés indulhat meg a közösségben, de a pozitív változások mellett negatív következményei is lehetnek az eltérő, idegen kultúrák –amiket a turisták jelenítenek meg– megjelenésével generációs feszültségek, a helyi társadalmi struktúra megváltozása.

Külön és részletesebben emeljük ki a turizmusnak a kultúra –tájházakhoz leginkább köthető– elemeire gyakorolt hatásait. A helyi kismesterségek, kézműves hagyományok működésére inspirálólag hathat a turizmus által gerjesztett kereslet. Már elfeledett tevékenységi formák, kismesterségek elevenedhetnek meg: a népművészet az egyik legjelentősebb turisztikai attrakció. A turizmus ugyanígy hatással van a különböző nem materiális kulturális javak életére is. Pozitív hatásként értékelhetjük azokat a tényezőket, amelyeket a népművészettel kapcsolatban említettünk. A negatív hatásként pedig az jelentkezik, ha a közösség szokásai, hagyományai, rítusai elvesztik eredeti, mélyebb jelentésüket, és egyszerű turisztikai látványossággá válnak.

Nagykörű

A település földrajzi elhelyezkedése, történeti tényezői és a jelen állapotok³

Nagykörű a Tisza jobb partján, Szolnoktól északkeletre, a Jászság és a Tisza közötti sávban, egy viszonylag zártnak tekinthető kistérségben helyezkedik el. A település képét alapvetően határozta meg és határozza meg ma is a Tisza. Az árvízmentes szintre települt halmazfalu a vízszabályozással párhuzamosan utcássá lett rendezve. A település valószínűleg túlélte a török uralmat és a Rákóczi szabadságharcot is, majd a 18. században az északi palóc megyékből betelepülőkkel tovább nőtt a lélekszám, ami az 1940-es évekig dinamikusan növekedő maradt.

Nagykörű térségében a 19. század közepén megkezdődtek a vízrendezési munkák, aminek következtében háromszorosára nőtt a szántóföld területe, csökkent viszont a legelők aránya.

A Tisza szabályozásával a korábbi ártéri gazdálkodás, és ökológiai rendszer megváltozott. Az ármentesítés után a múlt század végén nagy arányú erdősítés és gyümölcsfa telepítés zajlott le. Petrovay György báró, a falu birtokosa faiskolát alapított és meghonosította a germersdorfi cseresznye termesztését. A cseresznye hamar kedvelt gazdasági forrása lett a falunka, a két világháború között több család legfontosabb megélhetési forrásává vált.

Nagykörű ma is alapvetően agrártelepülés, a falu lakói főleg kertészettel, gyümölcstermesztéssel foglalkoznak. Az egyik legfontosabb megélhetési forrás ma is a cseresznye.

³ Ld. erről Sári Zs. 2001. 181-183.

Nagykörű elsőként csatlakozott az ártéri gazdálkodás visszaállítására indított programhoz. Ennek a programnak a későbbi elemzés szempontjából is jelentősége lesz.

A nagykörűi falusi turizmus nem előzmények nélküli. A település az 1930-as években csatlakozott az Országos magyar Weekend Egyesület által szervezett, nyaralásra alkalmas községek hálózatához. Az akkor a településre látogató turisták egy vendéglőben és kiadó szobákban tudtak megszállni. A rendszerváltással szinte egy időben indult meg a falusi turizmus visszaállításának kísérlete Nagykörűben. A magyarországi falusi turizmus a 90-es évek elején szinte kizárólag csak szobakiadásra épült. Néhány év elteltével – felismerve a piac igényeit, a kihívásokat- átalakulás indult a turizmusipar ezen területén is.

A turisztika strukturális átalakulása szoros összefüggésben áll a természeti környezet, az épített környezet, a kulturális, történelmi és művészeti örökség jelentőségének felértékelődésével. Ezzel párhuzamosan, ezen strukturális átalakulás következtében a turizmus formái is új utakat vettek az elmúlt másfél évtizedben, és ez hatással van a turisztikai termékek és szolgáltatások átalakulására. Folyamatosan megfigyelhető a kereslet növekedése, amely a kínálat bővülését is magával hozta, sajnos azonban gyakran a mennyiségi gyarapodás a minőség rovására ment.

Az új, alternatív⁴ turisztikai formák: falusi turizmus, öko/természeti turizmus, kulturális/örökség turizmus, etnikai turizmus, kalandturizmus.

Ezek lehetőségeit, típusait és formai megnyilvánulásait Nagykörű példáján keresztül mutatjuk be.

⁴ Alternatív: a tömegturizmustól eltérő formák. Vö.: Puczkó L.-Rátz T. 1998. 328-337.

A tájház

Az egykori módos gazdacsalád lakóházában 1997-ben kialakított tájház helytörténeti és régészeti kiállítással rendelkezik. Kiállítással állítottak emléket a Petrovay családnak is, valamint székergyűjteményük is meghatározó. A tájházban lószőrészer-készítést, gyékénykötést, csipkeverést, gyertyamártást, bőrözést és kosárfonást tanulhatnak. Gasztronómia programokat szerveznek: kenyér-, és kalácsütést, disznóvágást, sajtkészítést. Hagyományőrző bemutatók: locsolkodó, lakodalmas, szüreti mulatság.⁵

A fesztivál

A település legnagyobb fesztiválja a Cseresznye Fesztivál, amely alapjaiban a szüreti mulatságok példáját követi, a különbség abban áll, hogy cseresznye ünnepet egyedül Nagykörűben rendeznek. Tehát **olyan kulturális attrakciót hoztak létre, amely egyedi, specifikus, helyi hagyományokra épülő.** Tehát nem kommersz, tucat rendezvényt valósítanak meg, hanem lokális, öndefinícióra, megkülönböztetésre alkalmasat.

A fesztivál időpontja július második vagy harmadik hétvégéje. Ekkor már túl vannak a cseresznye szüreten, a munka dandárján, a helyieknek is van ideje a kikapcsolódásra, a programokban való részvételre, az ünneplésre. Van egy másik oka is az időpont kiválasztásának. A helyi ünnepi struktúra kihasználása: a katolikus falu búcsú ünnepe Mária Magdolna napja, július 22. Így a cseresznye fesztivál minden alkalommal a búcsú időpontjára esik. Így megpróbálják saját vallási ünnepüket a turisták felé közvetíteni, bemutatni: kihasználni a turisták ilyen irányú kíváncsiságát, azaz a vallási attrakciók (ld. körmenet) iránti fogékonyságot.

A fesztivál programjai négy fő területre oszthatók:

1. Szakmai programok

A fesztivált több, a cseresznyéhez kötődő szakmai program kíséri: szakmai tanácskozások, fajtabemutatók, helytörténeti, néprajzi előadások. A tájház szerepe egyértelmű, a helytörténeti, gazdaságtörténeti és néprajzi bemutatók, előadások megszervezése, megrendezése kötődik a helyszínhez.

2. Sportprogramok

A mai fesztiválokban már elengedhetetlen részét képezik a különböző sportesemények, mérkőzések (színész, újságíró, politikus válogatottak), vetélkedők. A nagykörűi példák, itt is a cseresznyéhez köthetők: létramászó verseny, cseresznyemag-köpő verseny. A tájház, a hagyományos, népi játékok felelevenítésében játszik szerepet.

3. Szórakoztató programok

⁵ A tájházat pár éve egy vállalkozónak adták ki bérbe. Ez akkor is vitákhoz vezetett, hogy, mint egy vállalkozás része, mennyire lesz képes a tájház eredeti funkcióit betölteni, küldetését teljesíteni. Az előadás utáni hozzászólásában T. Bereczki Ibolya jelezte, problémák merültek fel a működtetésben...

A fesztivál számos programja ebbe a csoportba tartozik: koncertek (népdal, nóta, rock, jazz, disco, komolyzene), szabadtéri színházi előadások, musical-ek és utcabál. A különböző zenei programok a megfelelő környezetben kerülnek bemutatásra: a művelődési ház színpadától, a templomig, a tájház udvaráig és a szabadtéri színpadig.

A tájház leginkább a különböző népzenei, néptánc programoknak ad helyet, kihasználva a környezet adta kiváló lehetőségeket.

4. Hagyományőrző programok

A tájház szerepe leginkább ebben a program kategóriában érhető tetten. a helyi hagyományok, a népi kultúra legszélesebb körű bemutatása, felelevenítése a turisták és a helyi közösség számára. a már említett kézműves bemutatók, foglalkozások mellett, a népzenei és néptánc programok szervezése, a régi népszokások felelevenítése, amibe a helyi iskola tanulói mellett az asszonykórus és a színjátszó kör vállal oroszlánrészt. Ezek a közösségek nemcsak turisztikai attrakciót szolgáltatnak, hanem felvállalták a helyi hagyományok, népszokások, a falu népdal- és népmese kincsének felgyűjtését, megőrzését és bemutatását. A tájház ezek koordinálását, szakmai segítségét (a megyei múzeum közreműködésével) vállalhatja föl.

Ezekben az esetekben arról is szó van, hogy a közösség korábbi hagyományai és szokásai, amelyek már csak az emlékezetben -de gyakorlatban nem- éltek (vagy már csak írásos forrásokban volt felkutatható), tudatos gyűjtés és hagyomány-élesztés által kerülnek újra vissza a gyakorlatba. Míg azonban korábban ezek a hagyományok és szokások kisebb közösségekkel, a szokást gyakorlókkal, a hagyományt birtoklókkal álltak kapcsolatban, a felelevenített tradíciók, már folklorizálódott változatokban jelentek meg. És itt az egyik veszélyforrás, nehogy a közösség szokása, hagyománya kiüresedjen, egyszerű turisztikai látványossággá váljon. Ennek érdekében egyrészt a szakszerű „néprajzi” munka szükségeltetik (gyűjtés, eredeti szövegek, rítusok „betanulása”), másrészt pedig a közösség távolságtartása, eredeti hagyományainak megőrzése.

A gasztronómiai programok esetében is azok az attrakciók emelkednek ki, váltak leginkább keresettekké, amelyek helyiek, többek között a cseresznyés ételek készítése, bemutatója, a nagykörűi cseresznyepálinka (a híres 77-es, a 77 fajta cseresznyéből készített pálinka), valamint a hagyományos technikával készült ételek. Ez utóbbiban a tájház fontos szerepet játszik, kemencéjében gyakran készül kenyér és kalács.

A helyi lehetőségek és a tájház szerepe a turizmusban és a helyi közösség életében

A Mathieson-Wall szerzőpáros strukturális megközelítése alapján a nagykörűi lehetőségek a következőkben foglalhatók össze⁶:

- *élettelen kultúra*: műemlék jellegű katolikus templom, tájház.
- *a mindennapi életben kifejeződő kultúra*: cseresznyetermesztés, tájjellegű gasztronómia, ártéri gazdálkodás
- *megelevenített kultúra*: cseresznye fesztivál, cseresznyevirág bontó hétvége, szüreti fesztivál, lakodalmas, népzenei- és néptánc-tábor.

Az alternatív turizmus formáit egymásra épülve, egymást átszöve, többszörösen keresztezve használják (próbálják kihasználni) föl. A most következő felsorolással az elmélet és a gyakorlat találkozási lehetőségeit kívánom érzékeltetni.

1. Falusi turizmus

Olyan turisztikai tevékenység, aminek részeként a városi –tehát más kultúrából érkező- „idegen” megismerkedik -sőt részévé válik-, a falusi mindennapokkal, szokásokkal, munkákkal, ételekkel és italokkal.

A tájház ebben az esetben a hagyományörző programjaival segítheti a falusi turizmus adta, kínált lehetőségeket.

2. Öko/természeti turizmus

Olyan turisztikai tevékenység, amiben a legfőbb attrakció a természeti környezet, a sajátos növény- és állatvilág, geológiai vagy vízrajzi adottságok. Az ökoturizmus annyiban más, mint a természeti turizmus, hogy az ökoturizmushoz a kulturális értékek is csatlakozhatnak. A természeti turizmus tevékenységi formái közé sorolhatjuk a túrázást, hegymászást, állat- és növény megfigyelést, fényképezést, horgászat, vadászat, vitorlázás, sífutás, kerékpározás.

Nagykörű ebből a szempontból, mint a Közép-Tisza Tájvédelmi Körzet része, a Tisza folyó adta lehetőségek kihasználása, az ártéri növény- és állatvilág jelentős. A nagykörűi cseresznyefa-gyűjtemény (77 fajta 250 példánya), mint kertészeti kuriózum jelenik meg. Emellett gyalogtúra, kerékpár-túra útvonalak vannak megtervezve, ezt segítve kerékpár-kölcsönzésre is lehetőség van.

3. Kulturális/örökség turizmus

Olyan turisztikai tevékenység, amely során a motiváció a kulturális attrakciók, illetve a múltból megmaradt emlékek látogatása. A kulturális elemek között a kiállítások, fesztiválok, színházi és zenei programok szerepelnek. Az örökség területén pedig számtalan lehetőség mutatkozik: történelmi örökség, régészeti örökség, építészeti örökség, ipari örökség,

⁶ A csoportosítás, és példaalkotás Puczko László és Rátz Tamara kategóriái szerint történt. Vö. Puczko L.-Rátz T. 1998. 328-337.

katonai örökség, kulturális- és természeti örökség, amelyek mind-mind a helyi közösség identitását, lokálpatriotizmusát (sőt büszkeségét) is növelhetik.

Nagykörűben a tájház, a katolikus templom, a Cseresznyefa-gyűjtemény, a reorganizált tiszai ártér turisztikai propagandája és hasznosítása tartozik ebbe a körbe.

4. Etnikai turizmus

Olyan turisztikai tevékenység, melynek során egyrészt etnikai hovatartozáson, mint motivációs tényezőn alapul az utazás, másrészt pedig, mint idegen etnikai csoportok megismerését tűzi maga elé.

Ennek egyik negatív megjelenés formája Magyarországon az úgynevezett „puszta-show” típusú turisztikai kínálat, amikor egykori tradíciók, kulturális hagyományok elszínpadisodnak, hiányos ismeretek nélkül kerülnek megrendezésre.

Nagykörűben az etnikai turizmus megnyilvánulása lehet, az idegen országokban letelepedettek, gyermekeinek, leszármazottaiknak hazatérése, aminek a legfőbb motivációja a gyökerek felkutatása, a szülők, nagyszülők hazájának megismerése.

5. Kalandturizmus

Olyan turisztikai tevékenység, amelyben főleg a természeti környezetben megvalósuló, veszélyérzettel, izgalommal keveredő élmény jelenik meg, pl. sziklamászás, búvárkodás, vadvízi evezés, sárkányrepülés.

Talán ez a forma nem jelenik meg egyedül a nagykerűi lehetőségekben, de a megfelelő adottságok esetén ez is részese lehet egy település turisztikai kínálatának.

A helyi hagyományok ápolásában, a turizmus fejlesztésében, a programok népszerűsítésében, a tájház funkcióinak, munkájának bemutatásában a helyi lap is fontos szerepet játszik: cikkeket közöl a falu múltjáról, az ártéri gazdálkodásról, a cseresznye termesztésről, de a tájház programjairól, felhívásairól (receptgyűjtés, folklórkutatás, tárgy-gyűjtés) is

Összegzésül elmondhatjuk, a helyi hagyományok ápolása a múlthoz való kötődés, a lokálpatriotizmus színhelyei a tájházak. a helyi fesztiválok, amelyek specifikus attrakciókra épülnek, segíthetik a tájházak működését. A falu bizonyíthatja életképességét, a hagyományos kultúra felkutatása, megőrzése segítheti ezt. Az erre épülő turizmus erősítheti a lokális identitástudatot, a gazdasági fellendülést egyaránt.

Az Európai Unióban is csak a saját arc megőrzésével, a látványos, minőségi programok megrendezésével maradhatunk versenyképesek. El

kell hinnünk, hogy a minőségi kultúra, amelyben fontos része van a tradícióknak, a hagyományoknak, a falusi kultúrának eladható. Ha jól sáfárkodunk vele, mi mindannyian –kutatók (néprajzosok, történészek, szociológusok, környezetvédők, tájház-építők és működtetők, pedagógusok, művészek, önkormányzatok, mindenki, aki a faluban, a faluból él-, akkor a következő évtizedekben is egyre több helyi polgárnak ad majd megélhetési lehetőséget, gyökereket a falu.

Irodalom

Putzkó László - Rátz Tamara: A turizmus hatásai. Budapest 1998

Sári Zsolt: van kiút? Egy tiszamenti település túlélési stratégiája: a falusi turizmus.181-188. In: Társadalom, kultúra, természet. Tanulmányok a 60 éves Bellon Tibor tiszteletére. 2001

Hogyan tehetünk közérthetővé egy tájházat és gyűjteményét

- Káldy Mária -

Mielőtt rátérnék előadásom fő témájának ismertetésére rövid kitérőt, szándékozom tenni, hogy megfogalmazzam, milyen feltételek meglétét tartom fontosnak ma egy életképes tájház létrehozása, illetve működtetése érdekében. Részben talán evidenciákról lesz szó, amit azonban úgy gondolom, hogy nem lehet eleget hangsúlyozni.

Tájház létrehozásának és életben tartásának feltételei

- Mindenek előtt szükséges a helyi akarat, vagyis az, hogy a helyi társadalom, és a döntéshozók közösen tartsák fontosnak létrehozását, működtetését. Szükséges, hogy tudatosodjon a helyi közösség számára, hogy helyi és ugyanakkor nemzeti értéket mentenek meg. Fontos, hogy tisztába legyenek azzal, hogy a megmentett épülettel kapcsolatosan kötelezettségeik vannak, arra áldozni is kell. Nem elég felépíteni az épületet, berendezni tárgyakkal, de azt állandóan karban tartani, rendszeres óvni, restaurálni kell. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a tájház nem egy holt tárgy, hanem arra hoztuk létre, hogy éljen, hogy összekötő kapocs legyen múlt és jövő között. Éppen ezért működtetni, hasznosítani is kell mind az oktatás, mind pedig az emberek szórakoztatására. Ugyanakkor tisztában kell, hogy legyenek az alapítók azzal is, hogy a jó elképzelés megtérül, és azzal is, hogy hogyan térülhet meg a település és az egyén számára a befektetés, az értékmentés, vagyis hogy milyen erkölcsi és anyagi hasznot hozhat a fenntartóknak, a helyi identitás megtartásában, az ifjúság nevelésében, oktatásában, vagy úgy mint a felnőttképzés színtere, vagy mint a kulturális, a falusi- az agró- vagy öko-turizmus része.
- Szükséges az anyagi feltételek biztosítása. Az előző gondolatokhoz szorosan kapcsolódik, hogy hosszú távon biztosítani kell a tájház fenntartását, állagmegóvását, működtetését. Nem szabad, hogy rövid, csak a létrehozásra koncentráló fellángolás határozza meg a tájház sorsát.
- Szükséges a megfelelő személyi feltétel biztosítása, vagyis, fontos, hogy legyen felelős személy, házgondnok, aki nem csak kulcsár, (aki kérésre kinyitja és becsukja az épületet) de irányítja, szervezi a tájházzal kapcsolatos teendőket megfelelő elkötelezettséggel, képzettséggel, tudással, tapasztalattal és finanszírozással. Fontos, hogy legyenek segítőtársak, helyi önkéntesek (diákok, felnőttek, nyugdíjasok, pedagógus, öslakók és lelkes, elkötelezett „gyűtmentek” stb.) akik részt vállalnak a

létrehozásban, a működtetésben. Akik magukénak érzik a tájházat, akiknek közük van a tájházhoz, azok úgy vélem, óvni fogják, tevékenykedni is tudnak érte.

- Végezetül, de nem utolsósorban szükség van egy átgondolt, minden részletre kiterjedő szakmai program kidolgozására. Csak néhány kérdést kell feltennünk és megtalálni a választ: Mit? Miért? Kinek? Kikkel? Hogyan? Miből? ...

A közérthető tájház megvalósításának lehetőségei

Egy tájház, vagy helyben megőrzött épületegyüttes sok esetben egy település egyetlen megmaradt hírmondója, mely reprezentálja az 50-100 évvel ezelőtti paraszti, vagy kismemesi gazdaságot, telekelrendezést, az egykor általános, jellegzetes lakó és gazdasági épületeket, berendezési tárgyaival a falu társadalmának lakáskultúráját, életmódját.

A tájház, melyben egykor több generáció élt, nem csak lakó- de munkahelye is volt a családnak, tehát amikor hitelesen akarjuk a közönség elé tárni, amikor azt akarjuk, hogy közérthető legyen felnőttek, gyermeknek, a településen élő fiatal generációnak, vagy távolról érkező turistának, akkor komplexitásában a természeti és épített környezetet együtt, az összefüggéseket megértetve kell bemutatni. Természeti környezet alatt értem az épülethez tartozó különféle kerteket, a szántóföldet, a rétet, s épített környezethez tartozónak tartom a telek valamennyi építményét, a lakó és gazdasági épületeket.

Pincétől a padlásig - a közérthető kiállítás

Hogy megértsük azt, hogy kik és hogyan éltek egy házban, mivel foglalkoztak, alapvető fontosságú a család lakó és munkahelyének enteriőrszerű bemutatása, a pincétől a padlásig. Amikor tehát arról kell döntenünk, hogy egy tájház helyiségeit hogyan hasznosítsuk, gondolnunk kell arra, hogy a múltat kutató látogató kérdéseire, az összefüggések megértetésére elsősorban az alapvető élet és munkaterek – a szoba, a konyha, a kamra, a pince, a padlás, az istálló, az ólak, a szín, a pajta, végül az udvar - hiteles berendezésével tudjuk megadni a választ.

Természetesen, mérlegelhetünk úgy is, hogy egy hasznosabb cél érdekében egy, vagy több helyiséget feláldozunk, helytörténeti kiállítás, tematikus néprajzi kiállítás, vagy esetleg műhely céljára.

Tapasztalatom szerint a legtöbb tájházban alapvetően két helyiséget rendeznek be: egy szobát és a konyhát. Már kevesebb a berendezett kamrák és a gazdasági épületek száma. Pincét és padlást, pedig elvéve lehet látni, amit a látogató is megtekinthetne. Pedig elvileg ezek a helyiségek is hozzátartoznak az összképhez, nem beszélve arról, hogy mekkora élményt jelenthet azok látványa.

Hogyan lehet közérthető egy tájház enteriőr kiállítása?

A helyiségek, de elsősorban a szoba és a konyha alapberendezése a berendezés korának megfelelően az adott tájra jellemző berendezési tárgyakat kell, hogy tartalmazza, és elrendezési módot kell, hogy kövesse. Fontos, hogy a család társadalmi szintjét, nemzetiségét és vallási hovatartozását is jelezve megfelelő számban kerüljenek be a kiállításba tárgyak, nem csupán jelzésszerűen.

Gyakran esnek jó szándékú tájház-alapítók a másik végletbe, hogy mindent el szeretnének helyezni az enteriőr kiállításban, amit csak megmentettek az utókor számára. Így aztán előfordulhat, hogy hat csizmahúzó sorakozik az ágy alatt, ami minden bizonnyal félrevezető információt jelent a látogatóknak.

Események, tevékenységek állandó és alkalmi megjelenítése

Segítséget nyújt a falusi életmód, a tevékeny hétköznapok, az ünnepi események megértésében a szemlélődőnek, ha az alapberendezésen túl tárgy-együttesek segítségével valamely háztartási, háziipari tevékenységet, vagy eseményt jelenítünk meg. Ilyen kiállításokat láthatunk a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban mint pl. kenyérsütés, főzés, mosás, mángorlás, kenderfeldolgozás, húsvét, karácsony, gyermekszületés, ravatal, stb.

Ez a bemutatás lehet állandó jellegű, de amennyiben megfelelő tárgyakkal rendelkezik a tájház és „értő” szemek és kezek viselik gondját, úgy lehetnek alkalmi átrendezések bizonyos ünnepek, események alkalmával. Ilyen leginkább valamely egyházi ünnep megjelenítése lehet, mint Húsvétkor a locsolók várása, Karácsonykor a karácsonyi asztal elkészítése, búcsú idején a vendégfogadás bemutatása.

Az állandó és alkalmi berendezések nem csak a lakóházra érvényesek, de vonatkoznak a különböző gazdasági épületekre és magára az udvarra is. A funkció meghatározásától függően dönthetünk úgy is, hogy olyan legyen, mintha ott valóban még egy gazdálkodó család lakna, de mérlegelhetünk úgy is, hogy a közönségszolgálati szempontokat helyezzük előtérbe. Mindenképpen az a fontos, hogy egy egységes, harmonikus kép táruljon a látogató elé.

Az év tizenkét hónapja alatt számtalan alkalmi tevékenységet lehet tárgyakkal, tárgy-együttesekkel és a kiállítás őrzőjének közreműködésével bemutatni, ami hozzájárul ahhoz, hogy a látogató számára életszerűvé váljon a kiállítás. Ilyenek, pl. gyümölcsök aszalása, gomba szárítása, bab-, borsó fejtése, dohány szárítása, fűzése, az udvaron, a tornácon, - zöldág elhelyezése Szent György napkor az istálló ajtajára, a látogatók jelképes megvesszőzése, húsvéti tojásfestés és sok, más egyéb a helyi szokásoknak, hagyományoknak, hiedelmeknek megfelelően.

Hasonló célt szolgálhatnak az épületen a látogatók előtt végzett karbantartási tevékenységek, mint tető készítése, kerítésfonás, padló tapasztása, meszelés stb.

Életszerűvé tehető a kiállítás statikus látványa, ha különféle kiegészítőket alkalmazunk, mint, terményeket, terméseket helyezünk el konyhában, szobában, kamrában, tornácon, stb. Ilyen, a tisztaszobában a szekrény tetején, és a gyümölcsös kamrában elhelyezett téli alma, körte, a kamrában szárított fűszernövény, a zacskókban szárított gyógynövény, ősszel az eresz alatt száradó kukorica, a szekrényben a textilek között elhelyezett levendula.

Időszaki kiállítások a tájházban

Sok olyan tájházat ismerünk, ahol a helytörténeti gyűjtés eredményeként, illetve a helyi adományozóknak köszönhetően több olyan tárgy került a múzeumba, mint amelyek az enteriőr kiállításban bemutathatóak lennének, és ezek is féltve őrzött kincsek. Ott, ahol a tájház több helyiséggel rendelkezik, vagy valamely gazdasági épületében megoldás lehet, hogy az enteriőr kiállításból kimaradt tárgyakkól, látogatóható gyűjtemény-raktárat, vagy az állandó kiállítást kiegészítő tematikus kiállítást rendezzenek. Ezek célja, - többek között - hogy segítsen megértetni tevékenységeket, tárgyak készítését, használatát. (- illusztrációként néhány téma: Tisztítás, tisztálkodás, Mindennapi kenyérünk, Sütő-főző edények) - és megismertetni helyi szokásokat, hagyományokat, mint amilyen a karácsonyi ünnepkör, a különféle életfordulóhoz, családhoz kapcsolódó ünnepek, de készülhet kiállítás, melynek célja a ház és az egykor ott élt család történetének bemutatása. Ez utóbbi látható Szentendrén a Sükösdről áttelepített lakóház egyik helyiségében.

Élet a házban és a faluban

Számos nyugat-európai szabadtéri múzeumban – így például Angliában a Wales Folk Museumban, Svédországban a Skanzenban, vagy a Östersundban a Jamtli Historienlandban az erre a célra kiválasztott házban a hét, vagy a hónap meghatározott napjain visszatérően a múzeum munkatársai és önkéntesei korhű ruhába öltözve, autentikus tárgyak használatával háztartási, gazdálkodási tevékenységeket végeznek – ami éppen adódik, illetve szükséges - a látogatók bevonásával. Halat, gombát szárítanak, sőt darálnak, fonalat fonnak, festenek, rebarbara lekvárral töltött teasüteményt, lángost sütnek, vagyis élük egykor volt, azaz a 19. sz. végét megjelenítő hétköznapiakat, amiről a tevékenység közben természetesen felkészülten mesélnek.

A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban a hetvenes évek végétől egyre gazdagabb választékban – ha nem is beöltözve – de hasonló háztartási és háziipari tevékenységek teszik élővé a lakóépületek statikus látványát. Ilyen többek között a kenyér és lángossütés, vajköpülés, kenderfeldolgozás hímzés,

csipkeverés, kosárfonás, gyékénykötés. Ugyan az a célja a kézműves mesterségeknek a különféle műhelyekben, mint kovácsolás, őrlés, cipőkészítés, stb. Ezekre a tevékenységekre maguk a kiállításban megjelenített szituációk és tárgyak, s a látogatók kíváncsisága, tanulni vágyása serkentett, s ösztönöz szüntelenül bennünket.

A már többször említett svéd, valamint a belga, a holland, az észt és más szabadtéri múzeumokban, dramatikus eszközöket is felhasználnak arra, hogy közérthetővé tegyék a kiállítások mondanivalóját, vagy hogy megismertessék a látogatót akár egy tárgynak a használatával. Az előbbire példa a jamtli múzeumban bemutatott, kivándorolni készülő család lakóháza, ahol a belépő látogató egy kiprovoált beszélgetésbe kapcsolódik be, melynek témája a menni, vagy maradni dilemmája. (A 19. sz. végén Svédországban hasonló volt a helyzet, mint Magyarországon. Sok család a jobb megélhetés reményében kivándorolt végleg, vagy a családfő kiutazott pénzt keresni Amerikába.) Az utóbbira szintén innen hozom a példát, ahol egy vándorkereskedőnek öltözött muzeológus magyarázza el az érdeklődőknek a főtéren rendezett vásárban a tejszeparátor használatát úgy ahogy az történhetett a 19. sz. végén.

Egy múzeumi tárgy meghatározása önmagunk számára általában vizuális úton történhet, a mindent a szemnek, semmit a kéznek elv alapján. Sokszorosára növekszik a tárgy ismerete azonban, ha kezünkkel tapinthatjuk, megfoghatjuk, érezkelhetjük. Ennek fontosságát felismerve egy olyan kiállítást hoztunk létre, ahol a tárgyak kézbe vehetők. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Nyugat-Dunántúl tájegységében, a vöcköndi telken lévő berendezett lakóház szobája, konyhája, kamrája, istállója szinte állandóan élettel teli. A berendezési tárgyak nem műtárgyak, hanem demonstrációs tárgyak. Olyanok, amiből minden múzeumban legalább 99 darab található. Ilyen tárgyakat használnak a gyerekek többek között „A munkák a házban és a ház körül” vagy a „Tisztítás, tisztálkodás” című múzeumi foglalkozáson.

Ha nem is egy egész berendezett épülettel, de ilyen tárgyakkal úgy gondolom, sok tájház rendelkezik, amelyeket hasonló módon használhatnak fel oktatóprogramjaik megvalósításához.

Ünnep a faluban

A berendezett épületek nem csak arra alkalmasak, hogy ott különféle tevékenységeket keltsünk életre, hanem vannak olyanok is, melyekhez ünnepek kapcsolódnak. Így van ez a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban is. A katolikus templom védőszentjének ünnepén, Szent Márton napján elsősorban az újbort ünnepeljük, de természetesen a szent legendájához kapcsolódva a liba is fontos szerepet kap. Ilyenkor a kisalföldi jánossomorjai lakóházban igazi tollfosztó hangulat uralkodik. A tollat fosztó éneklő, viccelődő asszonyok barátságosan hívják maguk közé a betoppanó gyermek, vagy felnőtt látogatót, bízgatva a közös munkára, s dalolásra. Szent Anna napján a katolikus kápolnában a

családok és betegek védőszentjét együtt köszöntjük azokkal a hívekkel és plébánosokkal, akiknek falujából a múzeumba került. Húsvétkor a mándi református templomban ünnepélyes istentiszteletre kerül sor, melyen a hívek úrvacsoraosztásban részesülhetnek. Szent Flóriánra a tűzoltók védőszentjére – akinek szobra a süttöri lakóházunk oromfülkéjében óvja a házat a tűztől, - több éven keresztül hazai tűzoltók gyakran külföldi vendégeikkel hagyományos ünnepség keretében emlékeztek. Szent György napján elmaradhatatlan a juhok ünnepélyes kihajtása a tanyáról a friss zöld legelőre. Az említett események a látványon kívül alkalmat adnak arra, hogy a látogató részletesen megismerkedjen a nap tematikájával, a tematikához kapcsolódó személyekkel, épületekkel, tárgyakkal.

A tájház és természeti környezete

A ma tájházként funkcionáló épülethez egykor minden bizonnyal tartoztak különféle kertek: virágos, zöldsárga- fűszernövény-, vagy szőlőskert, szántófield, gyümölcsös. Ezek a tájháznak is szerves részét kell, hogy képezzék, ahol a helyi hagyományoknak és az éghajlati viszonyoknak megfelelő virágokat, zöldsárgát, fűszert, gyógynövényeket, szőlőfajtákat, gyümölcsöt, szántófieldi növényeket lehet természeteni és hasznosítani.

Cél lehet a bemutatás és lehet a visszahonosítás is olyan növényekkel, amelyek korábban ismertek voltak a faluban, de az évtizedek alatt az újfajta, és a kertészetekben kapható újkori növények kiszorították azokat. Ugyan ez vonatkozhat a ház előtti díszcserjékre, fákra, bokrokra, stb.

A természeti környezethez tartoznak természetesen a háziállatok, a kutya, a macska, a baromfi, a kecske, a juh, a tehén, a ló, stb. tartása, melyek tartása szintén a helyi adottságoktól, lehetőségektől függ, de mindenképpen érdekes, vonzó látványt jelentenek ma már sajnos nem csak a városi, hanem a falun élő gyerekeknek is.

Természet és tapasztalat

A kertekben lévő növények bemutatásával, illetve az ott végezhető munkák segítségével többféle módon tárhatjuk a földdel, állatokkal való tevékenységeket a látogatók elé.

A legegyszerűbb módja az ismeretterjesztésnek a kerteken átvezető tanösvény létrehozása, ahol a kihelyezett ismertető táblák segítségével tájékozódhat a növényekkel kapcsolatosan a látogató. További ismeretszerzési lehetőség a különféle tájékoztató füzetek, füzet sorozatok megjelentetése is lehet.

Nagyobb felkészülés és szakember segítsége szükséges a kertek adottságait kihasználó speciális környezetismereti óra, vagy szakköri program megvalósításához, ahol diákok aktívan kiveszik részüket a kertek, állatok ápolásában. Erre példa ismételt a svédországi Jamtli Historieland programja,

ahol a kerteket és az állatokat helyi szakember irányításával a környékbeli önkéntesek, gyerekek, fiatalok és felnőttek gondozzák.

A hasznosítás egy másik formája, a kertek terméseinek (virág, zöldség, gyümölcs) értékesítése. A Szabadtéri Néprajzi Múzeumban tavasszal, a bodzavirágból szörpöt, a különféle gyógynövényekből teát készítünk melyek használatával múzeumi foglalkozás, a „Teadélelőtt” keretében ismerkednek meg a gyerekek. Hasonló felnőtt programmal találkozhatunk Ausztriában a Müllfilter Museumstrasse programja keretében, ahol a tájházakat látogató körút során egy gyógynövénytermesztő család gazdaságát keresik fel a vendégek, s kapnak kóstolót az ízletes teákból. Ősszel a teremőrök által összeszedett szilvából szüretkor a látogatók előtt hagyományos módon, üstben főzzük a lekvárt, melyet részben vendégeink fogyasztanak el, részben mi magunk a karácsonyi süteményben.

Hasznosítani lehet a befőzött gyümölcsöt, a tojást, a malomban őrölt lisztet, mint ahogy teszik ezt a walsei szabadtéri múzeum gasztronómiai programja keretében. A jamtlandi múzeumi farmon a hagyományos istállóban tartott tehének adják a tejet ahhoz, hogy különféle tejtermékeket – vaját, túrót, sajtot – készítsenek a múzeum munkatársai.

A természeti környezetet, az épített környezetet és a tárgyakat kapcsoltuk össze néhány tematikus napunkon Szentendrén. Ilyen volt a „Méz napja”, ahol a múzeumi méhesek, kasok, kaptárak mellett a látogató megismerkedhetett a méhészmunkájával, s a mézfajtákkal, mézet adó virágokkal, s a méz sokféle hasznosításával. A „Paprika napján” a program fő helyszíne a paprikatermesztő család lakóháza volt az alföldi mezővárosban és minden a paprikáról és hasznáról szólt. Az „Alma napon közel hetvenféle Magyarországon termesztett almát, láthatott és kóstolhatott meg a látogató a Felső-Tiszavidék tájegységben szervezett szakmai programon. Volt már a múzeumban „Bogyók napja”, ahol a vadon termő és hasznosítható bogyókkal ismerkedhettek meg a látogatók. Az egyik legsikeresebb esemény alkalmával a „Tök jó nap” keretében a tök gazdag hasznosítása volt a fő téma. De nem kisebb volt az érdeklődés a „Savanyú vasárnapon”, ahol a szakemberek a savanyítás módozatait mutatták be, a játékos és versenyző kedvű látogatók, pedig saját készítésű savanyúság remekeiket. ...

Amikor a tájházak megszülettek nem hírmondók voltak, hanem egy a sok közül. Még mindenki számára ismertek voltak a faluban a berendezési és használati tárgyak, a gyakorlatban éltek a hagyományok, szokások. Nem kellett hozzá magyarázat.

Az eltelt 10-20-40 év alatt egyre halványabb lett a múlt tárgyi emlékeinek ismerete.

Az emlékezet megőrzésében, pedig nagy szerepet játszanak a tájházak.

Az előadásomban említett példák csak illusztrációk voltak arra, hogyan lehet a ma élő és a jövő generációi számára közérthetővé tenni a múltat.

Minden tájház alapító és fenntartó maga tudja, hogy az adott helyen és körülmények között mi valósítható meg.

A lehetőségek és ötletek tárháza pedig kimeríthetetlenül gazdag, itt van a közelünkben – nagyszüleink, szüleink, a Jóska bácsik és Bözsi nénik őrzik a „titkot” - csak le kell hajolni érte.

A Sóstói Múzeumfalu közönségfogadó (formáló) programjai

-Dr. Bodnár Zsuzsanna -

Az állandó kiállítások, mint rendezvényhelyszínek

A Nyíregyháza-Sóstói Múzeumfalu Magyarország legnagyobb regionális szabadtéri néprajzi múzeuma. Az 1979-ben megnyílt intézmény egy „múzeumi falu” szerkezetébe foglalva mutatja be Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népi építészetét, lakáskultúráját, életmódját.

A 7,5 hektáros területen öt néprajzi tájegység épületgyűjtése látható. Legnagyobb közülük a Nyírség. Három porta őrzi változatos épülettípusait, míg egy a Nyíregyháza környéki szlovákok (tirpákok) jellegzetes tanyatípusát mutatja be.

A múzeumban három szatmári, egy beregi, két rétközi és egy nyíri mezőségi porta a társadalmi rétegződés szerinti építkezés, lakásbelső, életmód bemutatását teszi lehetővé.

A Múzeumfalu közösségi épületei az Észak-Tiszántúlra jellemző ún. „orsós faluközpontban” sorakoznak: a templom, harangtorony, parókia, iskola, szatócsbolt, kocsmá, szárazmalom, tűzoltószertár.

A sok látnivaló közül kiemelhető még a temető, a cigánykunyhók és a régi mesterségeket bemutató műhelysor.

Felépültek a közönséget szolgáló építmények (gyulaházi parókia, ami „programházként” funkcionál, a jármi kishemesi ház, amely az időszakos kiállításoknak ad helyet, a nagyhalászi magtár, ami nagyobb rendezvények helyszíne). A Múzeumfalu új bejárati épületet kapott, bővítettük parkolóinkat, pihenőhelyeinket. Tettük mindezt annak érdekében, hogy a múzeum megtekintésére ide látogatók megpihenhessenek, kultúrált kiszolgálásban részesüljenek.

Információs rendszerünkkel, magyar és idegen nyelvű prospektusokkal, kiadványokkal, állandó és időszakos kiállítás vezetőikkel szeretnénk közérthetővé tenni a kutatásainkban, kiállításainkban megtestesülő ismereteket.

Célunk és törekvésünk egy vendégváró múzeum működtetése az információs szolgáltatástól a kiszolgáló helyiségek minőségéig.

A látogatóbarát múzeum alapfeltétele a megfelelő program

Figyelembe kell venni a látogatók:

- igényeit, (új, korszerű kiállítások, kézműves bemutatók, szabadidős tevékenység, aktív részvétel a programokban),
- érdeklődését,
- látogatói szokásokat,
- az egyes célcsoportok múzeumok iránti elvárásait (oktató, szakmai legyen, szórakoztató gyerekeknek, felnőtteknek).

Időszaki kiállítások (évente 2-3)

Az elmúlt években a Sóstói Múzeumfalu is csatlakozott ahhoz az európai trendhez, hogy állandó kiállításait, enteriőrjeit időszaki kiállításokkal gazdagítsa. Egyrészt kamara kiállításokkal, másrészt tematikus, egy-egy érdeklődésre számot tartó témában rendezünk időszaki kiállításokat.

Céljaink az időszaki kiállításokkal:

- közönség számára készüljön (témaválasztás, bemutatás),
- információt nyújtson,
- élményt, nosztalgiát, szórakoztatást adjon,
- látványos legyen (digitális eszközök alkalmazása).

A Múzeumfalu anyagából készített kiállítások

- **„Áll a baba áll, mint egy kismadár” Gyermekélet, gyermekjátékok a hagyományos paraszti életben.**
- **Lakodalmas kiállítás (az I. Nyíregyházi Vőfélytalálkozóhoz kapcsolódva). „A magyar parasztság és a külvilág” Gépek, berendezések, találmányok, külhoni csecsebecsék Észak-Tiszántúl paraszti háztartásaiban.**

Vendégkiállítások

- "Törékeny varázslat" Hímestojások a Zengővárkonyi Míves Tojás Gyűjtemény anyagából.
- „Somogyi formahagyományok” Pásztorművészeti kiállítás a kaposvári múzeum anyagából (komplex kulturális programmal).
- „Csipkébe zárt álmok” Csipke kiállítás a máramarosi Pop család gyűjteményéből.
- „Cirádás világban” Csorna és a Rábaköz művészete.

Az időszaki kiállításokhoz kapcsolódó szolgáltatások, programok

- Időszaki kiállítás-vezetők.
- Foglalkozások, kézműves bemutatók.
- Speciális szakmai jellegű tárlatvezetések.
- Népzene, néptánc, folklór programok.
- Népi gasztronómiai bemutatók. Népművészeti vásárok.

Az oktatás a múzeumok alapfeladata?

A múzeumfaluba látogatók háromnegyede iskolás (ifjúság), nekik az Állatparkkal együtt egész napos programlehetőséget tudunk biztosítani.

Szolgáltatásaink:

- népi kultúra megismertetése,
- tárlatvezetés, tájékoztatás (idegen nyelven is),
- oktatási programok (Néprajzi munkafüzet, feladatlapok),
- kézműves foglalkozások (csuhéfonás, fazekasság, fafaragás, mézeskalácssütés, gyöngyfűzés, gyertyamártás, stb.),
- szerdánként népi ételek kóstolással egybekötött bemutatója,

- egyedi élményszerzés, aktív közreműködés (népi gyermekjátékok, házkörűli munkák),
- kikapcsolódás, játék, játszótér, jó levegő
- táborok: erdei iskola, hagyományőrző, fazekas,
- középiskolásoknak, egyetemistáknak, szakvezetések, gyakorlatok
- pedagógusok továbbképzése,
- felnőttoktatás, tréning (hagyományok-modern életmód-alternatívák keresése). **(1. kép)**

Előre meghirdetett programok, jeles napi rendezvények

- Falusi húsvét (húsvéti előkészületek, sütés, főzés, tojásfestés, húsvéti locsolkodás, húsvéti nagyvásár, a különböző felekezetek húsvéti asztalait bemutató időszak kiállítás).
- Majális (májusfaállítás, népszokások bemutatója).
- Nyílt nap a faluban (pedagógusoknak, főiskolásoknak komplex szakvezetés, raktárlátogatás).
- Pünkösdi királyválasztás.
- Szent Iván éj (szentiváni szokások felelevenítése, tűzugrás).
- Aratónap (aratás hagyományos eszközökkel, folklór bemutató).
- Nyíregyházi vőfélytalálkozó (nyírségi lakodalmas).
- Szent István nap (gabonaőrléstől az új kenyérig).
- Szent Mihály napi munkálkodások (őszi házkörűli paraszti munkák bemutatója: lekvárfőzés, gyümölcsaszalás, dohány-, paprikafűzés, káposztataposás, stb.).
- „Hagyományok, Ízek,Régiók, Kóstolók” Régiók gasztronómiai fesztiválja.
- Falusi disznótor (a sertésfeldolgozás munkafolyamata, disznótoros ételek kóstolása, téli tréfás népszokások).
- Karácsonyi készülődés (sütés, főzés, hagyományos karácsonyfa öltöztetés, dramatikus népszokások). **(2. kép)**

Templomi koncertsorozat **(a kisdobronyi református templomunkban)**

- Benkő Dániel
- Gregor József
- Sass Sylvia
- Sebestyén Márta
- Muzsikás együttes, stb.

Népek zenéi koncertsorozat **(táncházzal egybekötve)**

- Magyar népzene (Muzsikás együttes)
- Amerikai és ír népzene (Black Riders Együttes)
- Zsidó népzene (Pannónia Klezmer Band)
- Skót népzene
- Indiai népzene (Calcutta trió)

Egyéb rendezvények a Múzeumfalu területén és helyiségeiben

- Konferenciák.
- Vállalati rendezvények.
- Református istentisztelet a kisdobronyi református templomunkban.
- Lovasverseny, kutyakiállítás.
- Egyedi programok (főzés, szalonnasütés, fogadás, esküvő, lakodalom).
- A barabási kocsmában csoportos étkeztetés.
- A vállalati hentesboltban alkalmanként sváb füstöltáru kóstolása, vásárlása.
- A szatócsboltban könyvek, kiadványok, ajándék tárgyak vásárlási lehetősége.

Dr. Páll István igazgató A Sóstói Múzeumfalu 30 éve c. cikkében (Magyar Múzeumok 2001/2 18.) a következőket írja:

„Több, mint 30 éves munka eredményeként jutott el intézményünk ahhoz, hogy a közletről és távolról jövő látogatók megszerették a múzeumot..., turisztikai célpontként említik azt.” Ennek is köszönhető, „hogy a múzeum az un. „kis múzeumok” kategóriájában elnyerte „Az év múzeuma 1996” kitüntető címet, ami egy vidéki múzeum életében kiemelkedő eredménynek számít.”

Fényképaláírások:

- 1. képhez: Készül a tírják kenyérlángos a rozsrétkokri általános iskolások részvételével (2000. május)
- 2. képhez: Aratónap a Múzeumfaluban (2004. július)

A hadasi példa - egy mezőkövesdi kísérlet tapasztalatai

- Berecz Lászlóné -

Mezőkövesd belső magjában a főúttól alig száz méterre még ma is látható annak a nyoma, hogy milyen volt a város 1900 körül. E városrészben az utcák feltűnően keskenyek, zezzugosak, a házak és az udvarok aprók. Egy-egy zugban eleinte valószínű egy család (had) leszármazottai éltek, de később ez a rend felbomlott.

Ide térkép szkennelve

A város szívében található kb. 1 km²-es településrész (Kisjankó Bori utca, Mogyoró-köz, Patkó-köz) szerencsére nem vált az enyészet martalékává. Köszönhető ez részben annak, hogy itt található Mezőkövesd legismertebb hímző és rajzoló asszonyának, Kisjankó Borinak a szülőháza. Másrészt a város vezetése időben felismerte annak jelentőségét, hogy a város jellegzetes településformáját, népi építészetének sajátosságait érdemes megőrizni a jövő nemzedékek számára, ezért jó néhány pusztulásnak indult ingatlant megvásárolt a területen. A házakat felújította és igyekezett megfelelően hasznosítani. Eleinte múzeumi kiállítások céljára, majd helyi népi iparművészek alkotóházaiként. A korábban „Szegényzug”-nak titulált településrész fokozatosan alakult át kulturális és turisztikai látnivalóvá, így már évek óta „Hadas”-ként emlegetjük, mely elnevezés utal Mezőkövesd sajátos településformájára.

Érdemes megfigyelnünk, hogyan alakult át a szegényparaszti lakóházak említett csoportja különös gonddal óvott népművészeti központtá.

E folyamat mérföldköveit az alábbiak szerint határozhatjuk meg.

Kisjankó Bori (1876-1957) szülőháza áll a Hadas városrész központjában. Az „íróasszony” halála után saját tárgyaiból kiállítást és vendégszobát alakítottak ki benne.

A 80-as évek elején az akkori tanácselnök kialakíttat még két tájházat múzeumi célra, melyekbe a Matyó Múzeum gyűjteményéből kerülnek kiállításra a tárgyak.

Nem sokkal később 1982-ben egy ingatlan – elsőként – népművészeti alkotóház céljára lett kialakítva. Ezt követően a város további ingatlanokat vásárol, felújít, ezeket kézműves mesterek részére adja át használatra.

1989-ben pusztulásnak indult apró házak helyén felépül a folklór rendezvények célját szolgáló Táncpajta.

1991-ben, megalakulása után a Matyó Népművészeti Egyesület ingatlant és lehetőséget kap a területen. A szervezet későbbi működésével, koordinációs tevékenységével, kezdeményezéseivel egyik legfőbb mozgatója lesz a fejlesztéseknek.

2001-ben egy másik civil szervezet, a Mezőkövesdi Városszépítő és Városvédő Egyesület kezdeményezésére és annak irányításával megszületik a Hadas városrész fejlesztési koncepciója. A B.-A.-Z. Megyei Fejlesztési Tanács támogatásával készült tanulmány az alábbiak szerint fogalmazza meg az aktuális feladatokat:

- A városrészen belül a bemutatandó területrészt meghatározása.
- A területrészt közmű átépítésének, a légvezetékek közműcsatornába történő elhelyezésének, az aszfaltburkolat kőburkolatra történő cseréjének megvalósíthatósága.
- A területen fekvő ingatlanok funkciójának meghatározása, az átalakítás programjavaslatának kidolgozása.
- Javaslattétel önkormányzati rendelet megalkotására.

A koncepció részletesen kitér az út-, a víz- és a gázközmű-, a föld feletti közmű hálózat fejlesztésére, a városkép (épületek, utca, növényzet) átalakítására, a funkcionális szabályozásra.

2001. áprilisában önkormányzati rendelet születik a terület helyi védelmére.

2002-ben a Matyó Népművészeti Egyesület beruházása által, minisztériumi támogatások segítségével létrejön a Népi Művészetek Háza.

A Hadas városrész napjainkban mind működését, mind az itt található ingatlanok állapotát, tulajdonosát tekintve rendkívül változatos képet mutat. Jelenleg 16 ingatlanon folyik ún. nem lakás célját szolgáló tevékenység, valamint kb. 30-ra tehető a lakott ingatlanok száma.

A funkcióval rendelkező, látogatható ingatlanok a következők:

Kisjankó Bori emlékház:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 24. tulajdonos: Mezőkövesdi Önkormányzat, kezelő: Községi Ház)

A kivételes tehetségű népművész a mezőkövesdi hímzők közül elsőként lett a Népművészet Mestere. Szülőháza múzeum, mely emléket állít a gyönyörű kézimunkák készítőjének, ugyanakkor a XX. Század elején élt matyó családok életmódját is tükrözi.

Bútorfestő alkotóház:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u.10. tulajdonos: először önkormányzat, ma magántulajdon)

A 250 éves hagyományon alapuló kézi festésű bútorkészítés kiváló művelője Kovács Szabolcs népi iparművész. A gazdagon díszített, fenyőfából készített asztalok, lócák, komódok állandó kiállítási darabjai a háznak.

Hímző és tojásfestő műhely:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 10., magántulajdon)

A népi bútorfestő Kovács család nő tagjai által készített lakástextíliák és kézi festésű hímes tojások tekinthetők meg a tájházban.

Fazekas műhely:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 38. tulajdonos: először önkormányzat, ma magántulajdon)

Fehér Tibor népi iparművész egyedi motívumokkal díszített kerámiái elismerést váltanak ki a szakemberek és a műkedvelők körében is. Műhelyében az idelátogatók megismerkedhetnek a népi fazekasság mesterfogásaival.

Üvegcsiszoló műhely:

(Mezőkövesd, Mogyoró köz 12. tulajdonos: először önkormányzat, ma magántulajdon)

Jacsó Tibor üvegcsiszoló, gravírozó mester használati és dísz tárgyain az üveg hagyományos díszítőelemei mellett a formagazdag matyó motívumkincs is fellelhető.

Játékkészítő műhely:

(Mezőkövesd, Mogyoró-köz 4. tulajdonos: Mezőkövesdi Önkormányzat, bérlemény)

Floszmann-né Pap Andrea kézműves mester gazdag fantáziája, ügyes keze által természetes anyagokból, szalmából, csuhéból, textilből készülnek népi gyermekjátékok a tájházban.

Mézeskalácsos műhely:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 6., tulajdonos: Mezőkövesdi Önkormányzat, bérlemény)

Pető Anna mézeskalács készítő saját maga által tervezett tárgyakkal igyekszik megőrizni és megszerettetni a magyar népelet jellegzetes alakjait pl. huszár, ló, szív, vásári bábok.

Babaház:

(Mezőkövesd, Mogyoró-köz 6. tulajdonos: Mezőkövesdi Önkormányzat, bérlemény)

E házban élt és tevékenykedett Gari Takács Margit (1907-1998) a nagy mesemondó, aki visszaemlékezéseivel sok néprajzos szívét dobogtatta meg az elmúlt évtizedekben. Kézi készítésű babáival is kivívta az idelátogatók elismerését. Ma a babakészítés különböző technikáit Zelei Ferencnélől ismerhetjük meg a ház falai között.

Festő, szövő alkotóház:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 30. tulajdonos: először önkormányzat, ma magántulajdon)

Laczkó Pető Mihály festőművész és Tábori Aranka szövő az 1817-ben készült, műemlékké nyilvánított épületet alkotóházként hasznosítja.

Hímző alkotóház:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 9. tulajdonos: Mezőkövesdi Önkormányzat)
Jelenleg bérlő nélkül, felújítás alatt áll.

Tájház:

(Mezőkövesd, László Károly u. 22. tulajdonos: Mezőkövesdi Önkormányzat)
Volt csipkeverő alkotóház, jelenleg bérlő nélkül, felújításra vár.

Tulipános hímző műhely és vendégház:

(Mezőkövesd, Mogyoró-köz 1., magántulajdon)

A méltán világhírű matyó hímzés motívumait feldolgozó lakástextíliák, ajándéktárgyak találhatóak az épület eredeti falai között, az új épületrészben 8 fő számára nyílik lehetőség a pihenésre.

Rozmaringos vendégház:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 13., magántulajdon)

A vendégház népi bútorokkal berendezett szobái 4 fő részére nyújtanak kényelmes elhelyezést. A ház rendezvények alkalmával látogatható.

Táncpajta:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 7. tulajdonos: Mezőkövesdi Önkormányzat, bérlemény)

A városrész központjában található rusztikus stílusú, sajátos atmoszférával bíró épület a Matyó Népművészeti Egyesület által szervezett folklór rendezvények színhelye. A 200 főt befogadó közösségi létesítményben Matyó lakodalmak, Pünkösddőlő, borverseny, táncház, kézműves- és tánc tábor, kamara kiállítás a leggyakoribb programok.

Népi Művészetek Háza:

(Mezőkövesd, Kisjankó Bori u. 5. tulajdonos: Matyó Népművészeti Egyesület)

A terület legújabb létesítménye, mely a Matyó Népművészeti Egyesület által működtetett művészeti csoportok (Matyó Néptáncgyűttes, Hadas zenekar, Hímző kör, Rezeda Táncgyűttes) és a Százröksás Alapfokú Művészeti Iskola otthona. Az egyesület foglalkozik népművészeti oktatással, tanfolyamok, táborok szervezésével is, melyek szintén itt kapnak helyet.

Mezőgazdasági Gépmúzeum (a múzeum Hadas városrészhez való közelsége indokolja említését):

(Mezőkövesd, Eötvös J. u. 30-32. tulajdonos: B-A-Z. Megyei Önkorm. kezelő: Herman Ottó Múzeum)

Hajdú Ráfis János magángyűjteményéből kialakított múzeum több száz mezőgazdasági gépet, munkaeszközt, múltbéli tárgyat őriz. Gazdagságában, sokrétűségében és kiállítási formájában is egyedülálló. Európa-szerte ismerik, számon tartják.

(Megjegyzés: a Mezőkövesdi Önkormányzat tulajdonában lévő ingatlanok esetében a bérlemény kifejezés mindig díjfizetés nélkül értendő. A bérlők a tájházak állagmegóvásáról és működéséről gondoskodnak!)

A mezőkövesdi Hadas városrész – a Kisjankó Bori emlékház és környéke – nem mesterségesen létrehozott múzeum vagy skanzen, hanem természetes, eredeti helyszín, mely máig is lakott terület, ezzel együtt az élő matyó népművészet reprezentánsa. Funkcionális sokszínűsége, a működés és a tulajdonviszonyok változatossága miatt nem képzelhető el egységes irányítás, vagy közös működtetés. Talán ez is olyan sajátosság, mely további mozgatója lehet az újabb rekonstrukcióknak, fejlesztéseknek, hogy e kedves városrész vonzó és érdekes legyen minden látogató számára.

Fakultatív program Szlovákiában

- Fuchszné Benák Katalin -

A Magyarországi Tájházak Szövetsége 2004. szeptember 17-18-án tartotta II. Országos Találkozóját Jósvafőn. Szeptember 19-én a találkozóhoz kapcsolódóan fakultatív programon vettünk részt Forgón Andor és Szlávik Alexandra szlovákiai tájházaskalauzolásával. Az utókirándulásra javasolt helyszínek közül kiválasztott látnivalóink között szerepelt Krasznahorka vára, az Andrásy-mauzóleum, Betlén az Andrásy kastély, a Mihályfalusi Forgón Mihály Emlékszoba, melynek működtetője Forgón Andor.

A közel húsz fős csoport először Krasznahorka várát tekintette meg. Legtöbbünknek nagy élményt jelentett, hisz a vár felújítását megelőző időszakban láttuk az építményt. Nem kis meglepetést okozott számunkra, hisz megújult környezete, berendezése azt az érzetet keltette bennünk, mintha visszautaztunk volna az időben, s részesei lennénk a több száz éve zajló történelmi pillanatoknak. Magyar nyelvű vezetést kaptunk a vár megtekintése során, mely gazdagon helyreállított gyűjteményével fogadott bennünket.

Innen a csoport szétvált, volt aki megtekintette az Andrásy-mauzóleumot, s volt aki inkább a természeti kincsekben gyönyörködött.

Betlérre menvén az Andrásy-mauzóleum időtlen időig tűnő nyugalomával fogadott bennünket.

Betlén az Andrásy kastély igazi kuriózum volt. Több hektáros, szépen rendben tartott parkja hosszú sétára készítette a látogatókat.

A kastélyba betérve tárlatvezető tájékoztatta a látnivalókról a vendéget. Mivel csak délutánra volt bejelentve magyar csoport, kiknek magyar nyelven tartottak tárlatvezetést, mi – vállaltuk - egy szlovák csoporttal tekinthettük meg a gazdag gyűjteményt. Kaptunk magyar nyelvű tájékoztató anyagot a szobákban elhelyezett látnivalókról, a kastély történetéről. Szerencsénkre egy lelkes egyetemista fiatal, Julius Barczy volt a tárlatvezető, aki megosztotta a részére biztosított tárlatvezetési időt. Ugyanis a szlovák nyelvű tájékoztatója után magyar nyelven is elbeszélte az egyes szobákban látható emlékek történetét.

Jó érzés volt a gazdagon berendezett és szinte eredeti pompájában mutatkozó Európa Nostra-díjjal kitüntetett kastélyt látni, ahol európai emberhez méltón karolt fel bennünket Julius Barczy, s ahol többünk emlékezetében megjelent a magyar történelem több évtizedes múltja...

Itt szeretném megemlíteni, hogy a múzeumi dolgozók részére kiadott igazolványunkat mindkét helyen elfogadták, így ingyenesen látogathattuk a múzeumokat. Ha kis lépésekkel is, de elkezdődött valami, hisz az Európai Örökségvédelmi Napok lobogója – bárhol is legyünk - már legtöbb helyen egy célt hirdet, s reményeink szerint a történelmi múltat mindenhol hitelesen fogják őrizni.

Gömörmihályfalván a Mihályfalusi Forgon Mihály Emlékszoba várta fakultatív programunk résztvevőit, ahova Forgon Andor nagy szeretettel invitált mindannyiunkat.

Ezúton szeretném megköszönni magam és a csoport többi tagja nevében is Forgon Andor és Szlávik Alexandra kedvességét, hogy kalauzolásukkal egy röpké szép napot tölthettünk Szlovákiában.

Ezt írták a NÉPSZABADSÁGBAN

2004. szeptember 17., 12. oldal

CIKKMÁSOLAT

Hagyományok és értékek II. - Szlovákiai regionális fórum

- Dr. Danter Izabella -

A Rozsnyói Bányászati Múzeumban 2004. június 26-án Hagyományok és értékek II. címmel megrendezett muzeológiai szemináriumon a Magyarországi Tájházak Szövetsége már másodízben mutatkozott be a szlovákiai magyar tájházak kezelői előtt. A szeminárium főszervezői a Mátyusföldi Muzeológiai Társaság és a házigazda szerepében a Rozsnyói Bányászati Múzeum voltak. A kitűnő együttműködés eredményeképpen egy kellemesen eltöltött szakmai rendezvény valósult meg, amelynek célja elsősorban a régióban, helyi körülmények között működő műgyűjtemények, ill. azok létesítésének szakmai háttérbiztosítása volt. A rendezvény programja értelmében a résztvevőket Csobádi József, a Rozsnyói Bányászati Múzeum igazgatója köszöntötte, majd bemutatta az intézmény állandó kiállításait, amelyek megépítése, ill. felújítása az utóbbi 10 évben valósult meg. Szólt a múzeumi munka egyes területein kifejtett törekvéseikről és az eddig elért eredményeikről is. A múzeum regionális intézményként az 1970-es évektől tevékenyen bekapcsolódott a Rozsnyó környékén létrejött vidéki helytörténeti gyűjtemények munkájába, s ezen a területen elsősorban tanácsadó szerepet vállalt. A múzeumi szakemberek tapasztalatai szerint ezek a gyűjtemények mára csaknem teljesen elgazdátalanodtak, tönkrementek és nincs érdeklődés a további gondozásuk irányában. Az utóbbi években Rozsnyó környékén Lucskán és Barkán jött létre helyi kezdeményezés, melynek célja falumúzeum létrehozása. Szép munkát fejt ki viszont a Szepsiben működő Városi Múzeum, amely berendezett lakóházból és kovácműhelyből áll. A régió jeles helytörténeti gyűjteményei közé sorolható a Gömörmihályfalván berendezett Mihályfalusi Forgon Mihály Emlékszoba. Az első világháborúban tragikusan elhunyt neves helytörténész (torzóban maradt kétkötetes monográfiája a Gömör-Kishont vármegye nemesi családjai c. munka) emlékének állított kiállítás létrehozója és fenntartója Forgon Andor, aki az elmúlt év folyamán aktívan részt vett a Mátyusföldi Muzeológiai Társaság és a Magyarországi Tájházak Szövetsége rendezvényein.

A szeminárium második előadója Szablyár Péter, a Magyarországi Tájházak Szövetsége ügyvezető elnöke volt, aki a résztvevőknek bemutatta a szövetséget és részletesen beszélt az eddig elért eredményekről és célkitűzésekről. A szövetség egyik törekvése ui. arra irányul, hogy a Magyarországon kifejtett szakmai tanácsadás eredményeit a tájházak működtetésének területén a környező államokban élő magyarok is kamatoztatni tudják. Legyenek tagjai a szövetségnek és aktívan vegyenek részt a szakmai rendezvényeken!

A szemináriumon bemutatkozott a pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeum – A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma is. Jarábik Gabriella, a múzeum igazgatónöje méltatta annak a jelentőségét, hogy két éves működés után a szlovákiai múzeumok hathatós segítségével sikerült Pozsonyban (Zsizska utca 18. sz. alatt) megnyitni azt az állandó kiállítást, amely bemutatja a szlovákiai magyarság történetét, képzőművészetét és hagyományos népi kultúráját. Hangsúlyozta továbbá, hogy a Pozsonyban folyó szakmai tevékenységen kívül hasonló fontosságú munka folyik az intézményhez tartozó szklabonyai Mikszáth – házban, ill. az alsósztrégovai Madách – kastélyban is.

A Mátyusföldi Muzeológiai Társaság a régióban folytatott tevékenysége mellett, amely főként a Mátyusföld helytörténeti, néprajzi, műemlék- és természetvédelmi témáinak feltárásával, dokumentálásával és bemutatásával foglalkozik, már az 1999-ben történt megalakulása óta foglalkozik a Szlovákia magyar lakta területein működő tájházak, helytörténeti gyűjtemények számbavételével, szakmai irányításával. A társaság tevékenységének célja a nagy többségben nyilvántartás nélkül működő helyi műgyűjtemények gondozásában nyújtott szakmai tanácsadás megvalósítása. Ennek érdekében 2002-ben Nagymácsédon A helyi kultúra kincsestára címmel konferenciát rendeztek, s az ott elhangzott szakmai előadások bővített változatát a Műtárgykezelés c. kiadványban adták közre. A társaság munkatársai a létező gyűjtemények adatbázisának fokozatos kiépítése érdekében 2001-ben kidolgoztak egy adatlapot, amelynek kitöltése fokozatosan történik. 2004. szeptember 22-24. között pedig magyarországi példára Tájházi Műhely címmel szakmai szemináriumot rendeznek Nagyfödémesen, ahol a tájházak, a községi műgyűjtemények kiépítésével, regisztrációjával, nyilvántartásával, gondozásával és bemutatásával kapcsolatos gyakorlati problémákat vitatják meg. Danter Izabella, a társaság elnöke a Magyarországi Tájházak Szövetsége elnökségének tagjaként gondot fordít arra, hogy egy-egy helyi gyűjtemény alakulása és gondozása során igény szerint a magyarországi szakemberek segítsége is érvényre juthasson.

Az előadásokat követő vita folyamán a régióban tevékenykedő résztvevőkön kívül szót kért Veres Gábor, az egrői Dobó István Vármúzeum igazgató helyettese, aki a Heves megye területén működő tájházak kialakulásának történetéről, jelenlegi helyzetükről tájékoztatott.

A rozsnói szeminárium résztvevői a rendező intézmények által felajánlott kiadványok egész sorából válogathattak. A vendéglátók egy helyi specialitással, a bányász rizsával és ízletes tokaji borral kínálták a vendégeket. A rendezvény az ércbányászat és kohászat történetét és a Szlovák Karsztvidék természeti szépségeit bemutató állandó kiállítás, valamint a helyi Magyar Házban rendezett falvédő - kiállítás megtekintésével zárult.

TÁJHÁZI MŰHELY

A szlovákiai magyarság múzeumi jellegű gyűjteményeinek regisztrálása és feldolgozása - szeminárium Nagyfödémesen

- Dr. Danter Izabella -

A *TÁJHÁZI MŰHELY* A szlovákiai magyarság múzeumi jellegű gyűjteményeinek regisztrálása és feldolgozása című szakmai szemináriumnak Nagyfödémes község és a helyi művelődési ház adott helyet. A 2004. szeptember 22 – 24. között megvalósult múzeumi gyakorlat problémaköreivel foglalkozó rendezvényre a szervezők a Dél -Szlovákia régióiban működő helyi, ill. regionális jellegű helytörténeti és néprajzi gyűjtemények, tájházak gondozóit hívták meg. A Mátyusföldi Muzeológiai Társaság indítványozására megvalósult rendezvény szakmai háttérét magyarországi szakemberek és a Galántai Honismereti Múzeum munkatársai biztosították.

Az ötlet egy ilyen jellegű program megszervezésére a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársaitól és a Magyarországi Tájházak Szövetségének elnökségi tagjaitól származik. A Magyarországon még a 2004 - es év első felében lezajlott háromszor egynapos rendezvény programját kibővített formában a szlovákiai Tájházi műhely keretén belül egy háromnapos rendezvény során kívántuk megvalósítani. A program egyes témaköreit a hazai adottságokhoz igazítottunk.

A szerdán délután induló programban, amely Bachraty Károly, Nagyfödémes község alpolgármesterének, ill. Keppert József, a Galántai Honismereti Múzeum igazgatójának üdvözlő szavaival indult, négy előadás kapott helyet. Ezek a következők voltak: *A magyar vonatkozású tájházak, helytörténeti, néprajzi kiállítások Dél- Szlovákiába.* (előadó: Danter Izabell, Galántai Honismereti Múzeum), *A népi építmények karbantartása, jellemző károsodásai, kezelésük módjai* (előadó: Borbás Péter, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre), *A tájházak hiteles berendezése – a sikeres működés kulcsa* (előadó: Kücsán József, Soproni Múzeum), *Egy tájház köré épített programcsomag – Jósvafői példa* (előadó: Szablyár Péter, Magyarországi Tájházak Szövetsége). Az előadásokat követően a résztvevők meglátogatták a Nagyfödémesi Tájházat és a szomszédos Jóka község határában, a Galántai Honismereti Múzeum kiállítóhelyeként működő vízimalmot. A vacsora után a vendéglátó községben kellemes sétát tettek, melynek során megismerkedtek Nagyfödémes nevezetességeivel, az 1828-ban épült cukorgyár épületének maradványaival, a szakrális kisemlékekkel, útmenti szobrokkal. Megtekintették a kálváriát, melynek teljes felújítása folyamatban van és ez év októberében fejeződik be. A helyi római katolikus templom bemutatására Turányi Miklós, plébános vezetésével került sor.

A csütörtöki egész napos program két elméleti előadással indult, melyben a műemlékek, a múzeumok és a múzeumi jellegű intézmények regisztrációjára vonatkozó jogi szabályokkal ismerkedtek meg a résztvevők. A pozsonyi Szlovák Köztársaság Műemléki Hivatalának és a pozsonyi Szlovák Nemzeti Múzeumnak a munkatársai (*Luboslav Škoviera és Lubica Gorelčíková*) részletesen ismertették a jogrendben történt legújabb változásokat, az e téren elért eddigi eredményeket. Ezután a múzeumi szakmunka gyakorlati részének bemutatása következett, amelyet *Eva Bořanská és Danter Izabella*, a Galántai Honismereti Múzeum muzeológusai által közreadott tudnivalók töltöttek ki. Részletesen foglalkoztak a műgyűjtemények nyilvántartására, feldolgozására, kiállítására vonatkozó feladatokkal és azok buktatóival. Délután *Viera Szárazová*, a múzeum konzervátora vezetésével, ill. *Juráš György*, segédkonzervátor közreműködésével a műtárgyak tisztítását, konzerválását, raktározását bemutató gyakorlati program valósult meg. A késődélutáni órákban a Galántai Honismereti Múzeum Galántán található állandó és időszakos kiállításainak (történeti és képzőművészeti kiállítások a galántai Reneszánsz Kastélyban, Az agyag varázsa – válogatás a Galántai Honismereti Múzeum gyűjteményéből, kiállítás a múzeum főépületében) meglátogatására került sor. A kiállítások megtekintése után *Keppert József*, a múzeum igazgatója videoprogrammal kiegészített előadásában bemutatta az intézmény tevékenységét, amely ebben az évben ünnepli fennállásának 35. évfordulóját. A vacsora után családi hangulatban került sor a közös beszélgetésre, amelynek során a résztvevők az általuk gondozott tájház, kiállítás, műgyűjtemény bemutatására szolgáló illusztrációs anyagokról, napi gondjaikról számoltak be. A péntek délelőtti program a Taksonyi Tájház és a Tallósi Vízialom megtekintését foglalta magában.

A Tájházi Műhely rendezvényeinek kiértékelésére a zárónapon került sor. A múzeumi gyakorlattal foglalkozó szeminárium felkeltette a szlovákiai magyar tájakon fellelhető műgyűjtemények gondozóinak érdeklődését, hiszen nyugatról indulva Szentől keletre érve egészen Szepsiig terjedő dél-szlovákiai régiókból volt résztvevője a rendezvénynek. A rendezők kíváncsiak voltak a szemináriummal kapcsolatban a résztvevők véleményére is. Ennek érdekében két kérdőíves felmérésben való részvételre szólították fel őket. Az egyik felsorolta a Tájházi műhely egyes előadásait, kiállítás látogatásait, s arra kérdezett rá, mely programok keltették fel az érdeklődésüket leginkább, melyek kevésbé, és melyek nem nyerték el a tetszésüket. A másik kérdőív pedig arra kérdezett rá, hogy a megkérdezett személy a jövőben szívesen vesz-e részt hasonló rendezvényen, s ha igen, kívánja-e a személyes értesítést a program megvalósításáról? A kérdőíves felmérés adatainak kiértékelése szerint, mindamelllett, hogy a szeminárium egyes programjai általánosságban tetszettek, a leghasznosabbnak a múzeumi gyakorlatot bemutató programok bizonyultak.

A 2004-es Tájházi műhelyen résztvevők csoportját több szempontból értékelhetjük. Egyrészt nagy érdeklődéssel vettek részt azok, akik eddig is már

több éve önkormányzati, ill. magánkézben levő tájházak működtetnek. Ilyenek: Nagy Szerénke, a Csicsói Tájház, Domonkos Mónika a Tornaújfalvai Tájház, Remák Béla, a Szepsii Városi Múzeum, Duba Gizella, a garamszentgyörgyi Duba Tájház, Csányi Mária, a tardoskeddi néprajzi gyűjtemény, Halló József, az ipolyszalkai néprajzi gyűjtemény, Ludmila Horváthová, az Abrahámi Falumúzeum, Szlovák Andrea, a jókai hagyományos mezőgazdasági eszközök gyűjteményének gondozója. A másik csoportba azokat az érdeklődőket sorolhatjuk, akik néprajzi gyűjteménnyel rendelkeznek, de ennek bemutatása a nagyközönség számára állandó kiállítás formájában még nem valósult meg. Ők pedig: Borsányi Erzsébet Peredről 2003-ban néprajzi kiállítást rendezett a községben. A helyi önkormányzat itt egy tájház, falumúzeum berendezését tervezi. Varga Erzsébet és Császárné Varga Zsuzsa Deákiról vettek részt a programban. Deáki községben az utóbbi 10 évben már több ízben rendeztek néprajzi kiállítást, jelenleg Császárné Varga Zsuzsa a helyi népi építészeti emlékeket bemutató fotókiállítása látható a Deáki Művelődési Központban. Csuka Mária, pedagógus több évtizede foglalkozik a népi kultúra tárgyi emlékeinek gyűjtésével. Gyűjteménye kéméndi és garamkövesdi anyagot tartalmaz, amelyet kéméndi magántulajdonban lévő parasztházában kíván bemutatni. Domonkos Zsuzsanna lakszakállasi néprajzi gyűjteményét kívánja szakszerűen feldolgozni. Nágel Dezső, Szőgyén község polgármestere a rendezvényre fiatal munkatársát Laczkó Attila, mérnököt hozta magával, akit a helyi tájház létrehozásának első lépéseivel bíztak meg. Kisújfalu Önkormányzata már több éve készül a helyi tájház létrehozására. Rendezvényünkön Kis Róbert, a község polgármestere vett részt.

A Nagyföldemesen megrendezésre került Tájházi műhely című rendezvény szervezőit és résztvevőit megtisztelték jelenlétükkel a Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok néprajzkutató muzeológusai, élükön Perger Gyulával a megyei múzeumigazgatóval, Zsigmond Tibor, a dunaszerdahelyi Csallóközi Múzeum igazgatója, Margita Knappová, a Galántai Népművelési Központ igazgatónője, Štefan Polák, a Galántai Könyvtár igazgatója, a Nagyszombati Megyei Önkormányzat Kulturális Osztályának munkatársai élükön Viliam Kubányi, osztályvezetővel. A szeminárium a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma, a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és az Illyés Közalapítvány támogatásával valósult meg. A szeminárium programja keretén belül meglátogatott községek (Galánta, Jóka, Tallós, Nagyföldemes, Taksony), ill. a Vágsellyei Levéltár ingyenesen rendelkezésre bocsátott kiadványaikkal hozzájárultak ahhoz, hogy a résztvevők minél többet tudjanak meg a mátyusföldi régió nevezetességeiről.

A Magyarországi Tájházak Szövetsége két éve (2002-2004)

(elhangzott Dr. Füzes Endre elnök előadásában Békésen, a XIV. Népi Építészeti tanácskozáson 2004. szeptember 24-én)

l o g o

Magyarországon napjainkban mintegy 300 tájház működik. A „mintegy” azt jelenti, hogy pontos számukat nem tudjuk, hiszen vannak nem működő, alakulóban lévő és teljesen magánkézben lévő tájházak, melyeket sehol sem tartanak nyilván.

A pontatlanság oka még az is, hogy a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal csak a műemléki szempontból jelentős tájházakat tartja nyilván, a múzeumi szakfelügyelet, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum jószerivel csak a múzeumi működési engedéllyel rendelkező tájházakról rendelkezik információkkal, a Tájház Szövetség pedig csak a tagjai közt számon tartott tájházakat ismeri. Ha még ehhez hozzá vesszük a határainkon kívül lévő, főleg felvidéki, erdélyi és délvidéki tájházakat, akkor mintegy 350 tájházzal kell számolnunk.

Már két évvel ezelőtt nyilvánvalóvá vált, hogy megjelenésükben, tartalmukban és fenntartásukban rendkívül heterogén tájházaknak szükségük lenne egy olyan szervezetre, mely valamilyen módon összefogja őket, segíti működésüket, képviseli érdekeiket. Végül szinte napra két évvel ezelőtt, Sisa Béla, Cseri Miklós és mások kezdeményezésére a XIII. Békési Népi Építészeti Konferencia zárónapján, 2002. szeptember 18-án a Békési tájház udvarán született meg a szövetség létrehozására vonatkozó ún. „Békési határozat”, melyhez ott helyben csatlakozni lehetett. Ezt követően ugyanazon év november 26-án Budapesten az alakuló közgyűlés szentesítette a Magyarországi Tájházak Szövetsége megalakulását, elfogadta az alapszabályt, megválasztotta a tisztségviselőket és elfogadta a 2003. évi munkatervet.

Az alapszabály a Szövetség célkitűzését és a tájházak jellemzőit a következőképpen fogalmazta meg:

Tájház: a népi építészet szempontjából jelentős, esetleg népi műemlékeknek minősített épületekben berendezett lakásbelsőket (esetleg műhelyeket, kezdetlegesebb ipari létesítményeket) bemutató muzeális intézmény.

Az Egyesület célja:

1. A Magyarországon létező tájházakat működtető jogi- és természetes személyek érdekeinek képviselése és összehangolása. A tájházak megőrzésének,

szakszerű helyreállításának, működtetésének, fenntartásának, fejlesztésének elősegítése, új tájházak létrehozásának szakmai támogatása, valamint részvétel a tájházakkal és gyűjteményeikkel kapcsolatos tudományos kutatásokban.

2. A tájházakat működtető szervezetek és személyek jó szakmai együttműködésének elősegítése, az ehhez szükséges információellátás és szakmai érdekképviselő biztosításával, továbbképzések, konferenciák szervezésével, szakmai fórumok működtetésével.

3. A magyarországi tájházak jellemzőit tartalmazó adatbázis létrehozása és rendszeres karbantartása, a tájházak létezésével és tevékenységével kapcsolatos információk folyamatos publikálása (honlap).

Az Egyesület céljainak megvalósítása érdekében nemzetközi jelleggel működik.

És itt álljunk meg egy pillanatra. Ugyanis a „tájház” fogalom tartalmi körülhatárolásával kapcsolatban némi bizonytalanság tapasztalható. Korábban többen (Mendele Ferenc, Román András, Sisa Béla, Balassa M. Iván és jómagam) kísérelték meg a fogalom és a név egyértelmű tisztázását, definiálását, ezeket azonban az élet jobbra meghaladta. Hiszen ha csak az elnevezésekre tekintünk, számos terminológiával találkozunk, a tájház mellett pl. gazdaház, faluház, falugyűjtemény, helytörténeti ház, fazekas-ház, kovácműhely, Kis Jankó Bori ház, zsellérház, palóc ház, falumúzeum, stb.. Egyik-másik elnevezés utal ugyan a jellegre és a funkcióra, néha azonban félrevezető. Ha a létesítmények tartalmát nézzük, még nagyobb a bizonytalanság. Magam az elmúlt években – így hirtelenében – a következő tartalmú tájházakkal találkoztam:

- népi műemlék autentikus, szakember által készített berendezéssel; ugyanaz heterogén berendezéssel (pl. tisztaszoba, a hátsó helyiségekben tematikus kiállítás)
- népi építészeti jelentőségű épület autentikus, szakember által készített berendezéssel; vegyes berendezéssel (tisztaszoba és helytörténet), helytörténeti kiállítással, kézműves műhellyel, helyi jeles személyiség emlékkiállításával, tematikus kiállítással (pl. szövés-fonás, speciális kézműipar, népművészet, stb.).
lokális jelentőségű természettudományi témájú kiállítással, stb., stb.

- jellegtelen falusi épület autentikus berendezéssel, vegyes, heterogén berendezéssel, helytörténeti kiállítással, tematikus kiállítással, stb., stb.
- autentikus gazdasági épületbe telepített kiállítások,
- szabadtéri kiállítások (mezőgazdasági erőgépek, közlekedési eszközök, stb.),
- tájházban vagy gazdasági épületében kialakított foglalkoztató, színpad, rendezvények helye, stb.,
- többé-kevésbé autentikus díszkertek, haszonkertek, rendezvényekre alkalmas kialakítással, stb.,

Amennyiben a Szövetség alapító okiratában, az alapszabályban rögzített tájház definíciót értelmezzük, akkor nyilvánvaló, hogy a fentebb felsorolt tartalmi megoldások mindegyike a tájház fogalom alá sorolható. Az is nyilvánvaló azonban, hogy az önállóépületben működő szakrális építmények, továbbá az ipari jellegű üzemek, mint patakmalomok, szélmalomok, hámorok, kékfestő házak, stb. nem tartoznak a Szövetség működési körébe.

Visszatérve az alakuló közgyűlésre, az megválasztotta az ügyvezető elnököt Szablyár Péter személyében, aki a jósvafői tájház vezetője egyéb feladatai mellett. A szövetség elnökének engem választottak. A megválasztott elnökség tagjai egyúttal ellátják egy-egy régió képviselőjét, az alábbiak szerint:

Észak-Dunántúli régió (Győr-Moson-Sopron; Komárom-Esztergom megye), Horváth Attila – Fertőhomok polgármestere.

Nyugat-Dunántúli régió (Vas-, Zala- és Somogy megye) Kapitány Orsolya – néprajzkutató, Kaposvár.

Dél-Dunántúli régió (Tolna-, Baranya-megye) Jakabné Heller Anna; a himesházai tájház vezetője. Ő egyben ellátja valamennyi német nemzetiségi tájház képviselőjét.

Közép-magyarországi régió (Budapest, Fejér- és Pest-megye): Dr. Kovács József László ny. egyetemi tanár.

Észak-Magyarországi régió (Nógrád-, Heves-Jász-Nagykun-Szolnok megye) Hegedüsne Majnár Mária, a mezőkövesdi Községi Ház igazgatója.

Észak-kelet Magyarországi régió (BAZ megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg-, és Hajdú-Bihar-megye): Vargáné Dócs Valéria, a cigándi tájház alapítója.

Dél-alföldi régió (Bács-Kiskun, Csongrád-, és Békés megye):. Fuchszné Benák Katalin, a Mindszenti Tájháza vezetője.

Nemzetiségi tájházak (elsősorban szlovák, szerb, horvát és román tájházak): Ando György néprajzkutató, a Békés megyei Múzeumi Igazgatóság igazgatóhelyettese.

Határon túli területek (elsősorban a Felvidék): Dr. Danter Izabella néprajzkutató, a Mátyusföldi Muzeológiai Társaság elnöke

Az elnökségi tagok feladata a régióban konferenciák, konzultációk szervezése, az ott működő tájházak felderítése, munkájuk segítése, az ezzel kapcsolatos javaslatok megfogalmazása.

A megválasztott Felügyelő Bizottság az elnökségi ülések állandó résztvevője. Elnöke: Dr. Víg Annamária, a NeKÖM Múzeumi Főosztálya vezetője, tagjai: Dr. T. Bereczki Ibolya néprajzkutató, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese, és Sisa Béla építész, a KÖH programigazgatója. Ez az összetétel azt is jelzi, hogy a Bizottság tagjai által képviselt intézmények elkötelezett támogatói a Szövetségnek.

Az elnökség első és legfontosabb feladatának tekintette a Szövetség taglétszámának kiépítését, illetve folyamatos növelését. Ennek eredményeként jelenleg 49 intézményi (jogi) és 80 egyéni tagunk van. Az intézmények 10.000,- Ft, az egyéni tagok 1.500,- Ft évi tagdíjat fizetnek, melyet egyelőre nem kívánunk felemelni. Mondanom sem kell talán, hogy az így befolyt összegek távolról sem fedezik kiadásainkat, melyekhez igyekszünk pályázati úton támogatást szerezni.

A szervezeti élet rendszerességét jelzi eddigi két közgyűlésünk (2003. november – Noszvaj; 2004. február – Szentendre), két országos találkozó (2003. november – Noszvaj; 2004. szeptember – Jósvafő). Regionális találkozók voltak 2003-ban Mindszenten és Pozsonyban; 2004-ben Hódmezővásárhelyen, Zamárdiban, Rozsnyón és Nagyföldemesen, de felvettük a kapcsolatot a délvidéki (vajdasági) tájházak vezetőivel, szervezőivel is. Évente négy alkalommal tartottunk elnökségi ülést előre megküldött napirendi pontokkal az ország különböző részén, Szentendrén, Győrött, Jósvafőn, Mindszenten, Noszvajon, Békéscsabán és Fertőhomokon. Az üléseken elhangzottak megjelentek a Tájházi Hírlevélben.

A továbbiakban – nagyon röviden – foglalom össze a fentiekben túlmenően tevékenységünket, illetve eredményeinket.

1. Tájházi Hírlevél. A Szövetség megalakulása (és bírósági bejegyzése) után sikerült kiadnunk kiadványunkat, melyet évente négy számban jelentetünk meg. Ez ideig 6 füzet jelent meg, 2003-ban négy, 2004-ben két füzet. A Tájházi Hírlevelet – melyet Szablyár Péter ügyv. elnök szerkeszt – összekötő kapocsnak tekintjük az intézményi és az egyéni tagok között. Minden fontosabb eseményről hírt adunk, felhívásokat, pályázatokat teszünk közzé, tanulmányokat jelentettünk meg a tájházak szervezésével, fenntartásával, berendezésekkel és karbantartásával kapcsolatos kérdésekről. Bemutatjuk a jól működő tájházakat. Különböző rendezvényekre mozgósítunk, pályázati figyelmet teszünk közzé. A Hírlevelet minden tag térítés nélkül megkapja.

A 2003, évi 4. füzettől kezdve sikerült támogatásokat kapnunk, és ezzel a füzeteket igényesebb külsővel megjelentetni.

A Hírlevél egyébként olvasható a SZNM www.skanzen.hu és a www.museum.hu internetes felületeken, amelyeket díjtalanul bocsátottak rendelkezésünkre.

2. Tájházi Műhely. Komoly eredménynek tekintjük, hogy a NeKÖM és a SZNM segítségével sikerült megszervezni tagjaink képzése és továbbképzése érdekében ezt az oktatási formát, mely nagyon jól bevált és nagyon népszerű, egy-egy alkalommal 20-30 fővel.

2004-ben eddig három foglalkozást tartottunk. Az elsőt a SZNM szakemberei beszéltek a működési engedély megszerzéséről, a műtárgyak leltározásáról és a műtárgyvédelem legalapvetőbb feladatairól. A második továbbképzés témája a tájházak berendezése, átrendezése és a kiállítások mesterfogásai kérdéseivel foglalkozott. A harmadik foglalkozáson (Mezőkövesden) a pályázatkészítés, a reklám-propaganda tevékenység, az információ megszervezése, a különféle rangú kiadványok volt a téma.

Ebben az évben még három foglalkozás lesz, az első október 15-én a SZNM-ban. Az őszi programban a tájházak szakszerű felméréséről, felújításáról, a funkciók kidolgozásáról, műszaki és jogi kérdésekről lesz szó. A Műhely foglalkozásokhoz mindig gyakorlati bemutató és kiállítás, ill. tájház látogatás csatlakozik.

3. Múzeumi majálison két alkalommal vettünk részt. Ez igen kedvezőnek bizonyult a Szövetség ismertté tétele, népszerűsítése érdekében. Szeretnénk, ha ezen a fórumon a jövőben minél több tájház jelentkezne információival.

4. Az év tájháza pályázatot először 2003-ban írtuk ki, sajnos eredménytelenül. Úgy látszik, hogy a cím, a vele járó oklevél és a 100 eFt-os díj nem volt elég vonzó. Ennek ellenére 2004-ben újra meghirdettük. Ez már eredményesebb volt, négy tájház jelentkezett, közülük egy felvidéki. Végül a bíráló bizottság és az elnökség állásfoglalása alapján a címet és a díjat a fertőhomoki tájház nyerte el.
5. Jelrendszer. Fontosnak tartottuk, hogy mielőbb saját logót alakítsunk ki. Egyfelől ezért, hogy más civil szervezetek között önálló képpel jelenhessünk meg. Másrészt azért, hogy a logót felhasználhassuk kiadványainkon, szórólapokon és más információs megjelenéseinken. De fontosnak ítéljük azért is, hogy egységes megjelenésű jelrendszer segítse a tájházak könnyebb megtalálását a település bejáratánál, az utcatorjakokban és magán a tájházon. A logó elkészült, a Hírlevél címlapján és egyre több településen látható.
6. Adatbázis. Arra törekszünk, hogy teljessé tegyük a tájházak adatbázisát, a regionális képviseletet gyakorló elnökségi tagok segítségével, együttműködve a szakfelügyeletet gyakorló SZNM-al és a KÖH-el. Ebben a vonatkozásban halaszthatatlan feladatunk a határon túli magyar tájházak feltárása, nyilvántartásba vétele, mindenekelőtt a Felvidéken, Erdélyben, Partiumban, Kárpátalján és a Délvidéken. Bevonásuk a Szövetség munkájába minden bizonnyal számukra is sok haszonnal jár.
7. Kapcsolattartás. operatív kapcsolattartásra törekszünk a főhatóságokkal (NeKÖM, KÖH, az Országgyűlés Civil Irodája, Haráron Túli Magyarok Hivatala) és más szakmai és civil szervezetekkel (SZNM, Magyar Turizmus Rt., Pulszky Társaság, Honismereti Szövetség, ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága), stb. A Szövetség regisztráltatta magát a nemzeti Civil Alapprogramban is, amelynek elektori gyűlésébe elnökségi tagunkat delegáltuk. Természetesen minél intenzívebb kapcsolat kiépítésére törekszünk a tájházakat fenntartó, kezelő önkormányzatokkal, múzeumi, idegenforgalmi és műemléki szervezetekkel.

Összefoglaló

A Szövetség első két éve az útkereséssel telt el, de számunkra úgy tűnik, hogy ez nem volt céltalan és hiábavaló. Úgy gondoljuk, hogy a tájházaknak, ennek a heterogén, szétszórt és változó színvonalú kulturális örökségnek sikerült megfelelő keretet találni és ezt megerősíteni, annak érdekében, hogy ez a többlet nem reprodukálható építészeti, néprajzi és helytörténeti jelentőségű vagyont megőrizhető, karbantartható és bemutatható legyen. Maximálisan egyetértünk a múzeumi és műemléki szigorú követelményrendszerrel és támogatjuk megvalósítását. Minden rendelkezés azonban csak írott malaszt marad, ha a végrehajtás feltételrendszere (szakmai, anyagi és társadalmi) csak délibábként lebeg a magyarországi és a határon túli tájházak felett.

A Szövetség ennek az ellentmondásnak a feloldásában, a közös feladatok megfogalmazásában és a döntéshozók számára történő tolmácsolásban kíván érdemben részt venni a korrekt együttműködés keretei között. A hazai tájház mozgalmat szeretnénk kimozdítani az önkéntes, alulfinanszírozott lelkes amatőrök fogcsikorgatva vívott mindennapi küzdelméből a társadalmilag elfogadott, erkölcsileg és anyagilag elismert, közművelődési, honismereti, vendégforgalmi háttérű kulturális örökségvédelem és szolgáltatás irányába.

Ehhez kérjük minden jószándékú honfitársunk, köztük az Önök szakmai segítségét és támogató szimpátiáját.

Vajdasági magyar TÁJHÁZAK múltja, jelene és jövője III. Temerin-Zenta - 2004. október 02.

- Raj Rozália -

2004. október 02-án, immár harmadik alkalommal került megrendezésre a Vajdasági Magyar Folklórközpont (VMF) kezdeményezésére a *Vajdasági magyar tájházak múltja, jelene és jövője* címmel az a szakmai tanácskozás, melynek elsődleges célja, a vidék magyar tájház-láncolatának létrehozása. A Temerinben szervezett rendezvénynek a Temerini Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor (TAKT) volt a társszervezője, Csorba Béla együttműködésének köszönhetően pedig, az I. Helyi Közösség adott otthont a találkozóknak.

Ezúttal is igen nagy volt a rendezvény iránti érdeklődés. Több mint negyven, a téma iránt érdeklődő személy vett részt a tanácskozáson, a Bácska és Bánát 17 helységéből.

Nagyobb számban azok voltak, akik már a korábbi találkozókról ismerősként üdvözölték egymást, de a szervezők nagy örömeire, néhány új érdeklődő is érkezett.

Miután Milinszky József az I. Helyi Közösség és Magyar István a TAKT elnöke házigazdaként üdvözölte az egybegyűlteket, Nagy István a VMF elnöke vette át a szót és baráti hangú üdvözlőszavai után, mérlegelte az elmúlt két találkozó eredményeit, ill. hiányosságait. Ismertetőjében elmondta, hogy egyre eredményesebbnek bizonyul a kezdeményezés, hiszen az I. doroszlói, ill. a II. kúlai találkozó után is, létrejött egy-egy újabb tájház, ill. helyi néprajzi gyűjtemény. 2003-ban Temerinben nyitotta meg kapuit a tájház, Bajsán pedig ez év augusztus 8-án tekinthette meg a nagyközönség a magyar, szlovák és szerb szobát. Biztató jele mutatkozik annak, hogy az elkövetkező években folytatódik ez a folyamat, hiszen Gomboson is már folynak a tájház létrehozásához az épület biztosításával kapcsolatos tárgyalások. Felhívta a figyelmet arra, hogy a VMF folyamatosan kapcsolatban áll az anyaországban, 2002-ben létrehozott Országos Tájházszövetséggel, valamint számos más a témával foglalkozó intézménnyel, tehát a hazai érdeklődők szorosabb együttműködéssel, számos szakmai kérdésben kaphatnak információt, illetve segítséget.

A programban előrelátottak szerint a továbbiakban, a bajsai néprajzi gyűjtemény került bemutatásra. Elsőként Szuhankó Ruzsena a 2003-ban létrehozott ETNO Hagyományörző Kézművesek Köre elnöke röviden bemutatta a szervezetet, majd Tót Isaszegi dr. Sándor a szervezet elnökségi tagja a falut, valamint a néprajzi gyűjteményeket, előadását számos színes képpel illusztrálva. Beszélt a létrehozás körülményeiről, valamint a gyűjtemény bővítésének tervével kapcsolatban, mely a későbbiekben, akár önálló TÁJHÁZzÁ/TÁJHÁZAKkÁ nőheti ki magát. Legnagyobb esély jelenleg, a

szlovák tájház létrehozásához mutatkozik, mely gyűjtemény már most is, autentikus környezetben, egy 1850 táján épült lakóházban kapott helyet.

A Bánátból érkezett B. Varga Viktória a DÉLIBÁB Hagyományápoló Egyesület elnöke az 1992-ben Szajánban létrehozott néprajzi gyűjteményről szólt. Elmondta: annak ellenére, hogy nagy lelkesedéssel viselik gondját a szervezet tagjai a gyűjteménynek, rendezvényekben gazdag program keretein belül igyekeznek bemutatni, sorsa és a tárgyak elhelyezése mégis folyamatos bizonytalanságban van. A fenntartáshoz hathatós segítségre, de elsősorban egy állandó helyszínen biztosítására lenne szükség a hosszú távú, célszerű működtetéshez.

Pósa Magdolna Völgyesről érkezett. Elmondta, hogy a magyarkanizsai Közművelődési Titkársághoz tartozó „Aranykalász” Művelődési Egyesület néhány helyiségében helyezték el néprajzi gyűjteményüket, mely tárgyanyagának 90 % -a saját tulajdona. Az egyesület minimális községi támogatást kap, ezen kívül a rendezvények bevételére számíthatnak csupán. Az épület is már felújításra szorul. Ezért a gyűjtemény gondozása egyre nagyobb gondot jelent.

Még ebéd előtt került sor a temerini HELYTÖRTÉNETI MÚZEUM megtekintésére, melyet Ökrész Károly mutatott be. A szerény körülményekhez alkalmazkodva az anyag igényes, áttekinthető elrendezése által, sikerült mégis a látogató számára betekintést nyújtania a rendezőnek Temerin múltjába, számos szempont és téma szerint. Ezt követően a helyi TÁJHÁZ-at Csorba Béla mutatta be. Elmondásából tudtuk meg, de a szemlélő is megtapasztalhatta (már a környezet és udvar láttán is), hogy példaértékű összefogásról van szó. Beljebb lépve, a 19. sz. második felében épült jómódú gazdaház első szobájának és konyhájának tárgyi világa, a már polgáriasodó életmódot tükrözi, hátulsó szobája pedig a letűnt paraszti világ hangulatát kelti. A telek egészén, a lakóház folytatásaként a gazdasági udvarhoz tartozó épületek sorakoznak, a gazdálkodásban egykor használt eszközök és szerszámok bemutatásával. A hangulatos udvarban, egy a tájház élővé tételét szolgáló nádfedeles építmény is áll.

A délután első előadója Raj Rozália a doroszlói TÁJHÁZ egyik létrehozója, valamint társtulajdonosa volt. Előadásában rámutatott a létrehozott tájházak és néprajzi gyűjtemények tárgyi anyaga nyilvántartásba vételének fontosságára. Szólt a szakszerű feldolgozás hosszú távú hasznosításának lehetőségeiről és a doroszlói tájház anyagának megtörtént, többszintes dokumentálásáról. A nyilvántartásba vételhez kidolgozott koncepció felépítéséhez, valamint a többszintes nyilvántartási dokumentáció elkészítéséhez az anyaországi múzeumok nyilvántartásba vételét vették alapul Nagy Istvánnal. Balogh Jánosné dr. Horváth Terézia és Bárkányi Ildikó segítségével dolgoztak. Azon kívül, hogy a leltárkönyv 20 tételét kitöltötték a tárgyra vonatkozó információkkal, egy e

célra készült számítógépes programot alkalmaztak, továbbá valamennyi nyilvántartásba vett tárgyról fotót készítettek és videóra rögzítették.

A délután folyamán került sor a meghívott két anyaországi vendégelőadó előadására. Elsőként dr. Kemecsi Lajos a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársa „Az épület kiválasztásától a berendezési tervig” címmel tartotta meg előadását. Számos olyan szempontra hívta fel a jelenlevők figyelmét, melynek időben történő szem előtt tartása által megfelelő, azaz olyan szakmai követelményeknek tesznek eleget, melyek a létrehozandó létesítmény majdani értékét garantálják. A létrehozás fázisainak is mondható kutatások (bibliográfiai, néprajzi, levéltári, építészeti, múzeumi, helyszíni, stb.) fontosságát nemcsak hangsúlyozta, de indokolta is. A szakszerűen elkészített vázlat ismertetését kiegészítő előadás, igen élvezetes, de mindenekelőtt nagyon hasznos volt valamennyi jelenlévő számára. Második vendégelőadónk a MAGYARORSZÁGI TÁJHÁZAK SZÖVETSÉGE ügyvezető elnöke Szablyár Péter volt. Előadásának első részében a Tájházszövetség kétéves tevékenységéről beszélt. Ismertette továbbá, a tagság soraiba való felvétel módját és lehetőségét. Ezt követően mutatta be a szlovák határ ill. Aggtelek közvetlen közelében található, Jósvafőn általa 10 évvel ezelőtt létrehozott tájházat. Az egykori, helyben használatos tárgyak bemutatásán túlmenően, az aggteleki cseppkőbarlang kutatástörténete, a kutatás eredményei is bemutatásra kerülnek a tájházban. A Jósva folyón egykor működött középső malom, illetve lakóház a gazdasági épületekkel az eredeti állapotába való visszaállítás után, a helyben gyűjtött tárgyak által a sajátos lakáskultúrát (tisztaszoba, konyha, hátsószoba) tükrözi. Az épületeknek a telken való elhelyezése pedig az építkezési módra/stílusra utalnak, láthattuk az előadás során bemutatott képekről. A tájház létrehozása és megléte jelentősen befolyásolta e kis közösség fejlődését, hosszútávon való megmaradását. A tényt, hogy a közösség is magáénak érzi a tájházat, az a kialakult szokás is bizonyítja, miszerint temetés alkalmával az ide/hazautazó hozzátartozók és barátok számára a helybeliek, a tájház udvarán rendezik meg temetés után az elhunytól való megemlékezést.

Ezt követően került sor a jelenlevők felszólalására, a feltett kérdések megválaszolására, illetve egy-egy téma megvitatása.

A Kúlaról érkezett Juhász András elmondta, hogy szervezetük a Népkör, a közösségben folyamatosan számba veszi (fotózzák és dokumentálják) azokat a tárgyakat, melyekre igényt tart egy majdani tájház létrehozása esetében, tekintettel arra, hogy épületük jelen pillanatban még nincsen.

A bánáti Kisoroszról érkezett Talpai Sándor arról számolt be, hogy a Torontál Magyar Művelődési és Oktatási Központ fáradozik azon, hogy Kisoroszon tájház jöjjön létre. Az előrelátott épület vásárlási ára, részben már fizetve van.

A Horgosról érkezett Naggyörgy Zoltán elmondta, hogy Túrú Károly magántulajdonában lévő tanyáján, egy alkotóházat kíván létre hozni, ahol a

népművészeti táborok megtartásán túl, egy néprajzi gyűjtemény létrehozását is tervezi, melyhez a tárgyak gyűjtése már folyamatban van.

Hasonló létesítmény létrehozásának tervéről számolt be Kozsán Ilona is, a bánáti Székelykevéről.

A Gunarasról érkezett Pece Tamás egy magángyűjtemény (néprajzi) sorsáról számolt be. Arról, hogy 2001-ben a helyi Teleházban egy része bemutatásra került a gyűjteménynek, de helyszűke miatt, lebontották, a tárgyakat visszaadták tulajdonosának.

A felvetett témák közül a legnagyobb érdeklődés, a szakszerű nyilvántartásba vétel iránt mutatkozott.

Zárszóként az egybegyűltek kérése az volt, hogy 2005-ben egy helyett, két alkalommal kerüljön megrendezésre „tájház témával” szakmai összejövetel, annál is inkább, mert az anyaországi szakemberek részéről is elhangzott a szakmai irányítás ügyében történő segítségnyújtás lehetősége. A megbeszélés szerint 2005. májusában a horgosi Bartók Béla Műv. Egy., szeptemberben pedig Gombos lesz a VMF társszervezője a „Tájház” tanácskozás megrendezéséhez.

A házigazdáknak is köszönhetően, az igen kellemes hangulatban elmúlt találkozó egy utazással zárult. Zentán, Pece Árpád gyűjteményét tekintették meg az érdeklődők. A múzeumok hangulatát keltő családi házból látott tárgymennyiség, nem csak a vidékünk településeiről érkezőket, de az anyaországi szakembereket is ámulatba ejtette! Ha csupán a látott öt műhely összegyűjtött tárgyanyagáról szólnánk, akkor is több száz tárgyról kellene beszámolnunk. A húszéves gyűjtőmunka során azonban, ötezernél több tárgyat gyűjtött össze Pece Árpád.

HÍREK, ESEMÉNYEK

Felavatták a Kerecsendi Hagyományok Házát

2004. szeptember 12-én – ezen a verőfényes nyárutói napon – a Falunapok keretében adták át a település lakóinak a **Kerecsendi Hagyományok Házát**. Az ünnepi eseményen a Magyarországi Tájházak Szövetségét Hegedüsne Majnár Márta elnökségi tag (regionális referens) és Szablyár Péter képviselte, aki az alábbiak szerint köszöntötte a megjelenteket:

Tisztelt Egybegyűltek, Tisztelt Ünneplő Közönség, Kedves Kerecsendiek!

Nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy a Magyarországi Tájházak Szövetsége nevében köszönhetem itt Önöket a Kerecsendi Hagyományok Háza ünnepélyes megnyitására.

Engedjék meg, hogy köszöntő-méltató gondolataimat ezen újjászületett intézmény keresztelőjén nevének elemzése köré építsem!

Ha számomra ismeretlen településre utazom, szeretek néhány – támpontot jelentő – ismeretre szert tenni, ezzel a „felkészüléssel” is megtisztelve az ott élőket. Bár Kerecsenden – Jósvafő és Budapest között ingázva – számtalanszor átutaztam, kevés ismeretem volt múltjáról, ezért először Fényes Elek : Magyarország Geographiai szótárát lapoztam fel, amelyet 1851-ben adtak ki Pesten. Ebben a következőt olvastam:

„Heves vm. magyar falu, Egerhez délre 2 órányira a gyöngyösi országútban: 1420 kathol. vagyonos lak.. Kath. paroch. templom. Földe trágya nélkül is termékeny; szőleje s jó rétje van. F.u. az egri érsek.”

Az 1914-ben megjelent Révai Nagy Lexikona címszava már 1832 lakosról és a település postahivataláról tesz említést.

Az 1944-es Magyarország Helységnévtára 409 házról, 1846 lakosról ír, míg az ezredforduló lexikonai Eger közelségét és közel kétezer lakosát emelik ki.

Hagyomány alatt a közösségben tovább élő, nemzedékről nemzedékre szálló, tudatosan ápolt nézetek, szokások összességét értjük. Meggyőződésem az, hogy ennek a háznak a lényegét, értelmét a hagyományok ápolása jelenti. Benedek István a múlt században tevékenykedő ismert pszichológus írta Mandragóra című, 1979-ben megjelent regényében:

„ ...egy kultúra teljes kimúlását az jelzi, ha maradványait múzeumokba, skanzenekbe, kiállításokra gyűjtik, néprajzi érdekességként mutogatják, maguk az ott élők is már csak múzeumaikból ismerik.....”

Ma, a globalizáció, a világháló, az információs- és tudás alapú társadalom végtelen lehetőségei és végtelen magánya „Való világába” zárt ember számára kevés kapaszkodó maradt, de ezek közül az egyik legjelentősebb a hagyományok ismerete, ápolása, a múlt emlékeinek felkutatása, megőrzése, megismertetése.

Ennek felismerése, és jelentőségének érdemi képviselője vezetett a Magyarországi Tájházak Szövetségének megalakításához, amelynek jelenleg már több, mint száz tagja van és tevékenysége fokozatosan átlépi az ez év májusa óta új értelmet nyert országhatárok egyre inkább spiritualizálódó vonalait. Nem titkolt célunk az, hogy a magyarországi tájházak láncolata – mint sajátos nemzeti specifikum – előbb vagy utóbb felkerüljön a világörökség kulturális értékeinek listájára. Addig azonban még igen nagy munka van hátra: a házak szakmai színvonalának, vendégforgalmi hátterének, fizikai állapotának növelésében.

Bízunk abban, hogy a most átadott Kerecsendi Hagyományok Háza, amely Ercsényi Károly úr áldozatos munkája nélkül nem jöhetett volna létre – mint Szövetségünk tagja – ennek a hálózatnak a szerves, működő részévé válik. Ehhez kívánok Önöknek további sok sikert, eredményes gyűjtő és hagyomány ápoló munkát és azt, hogy ennek jövőjét minél több fiatal bevonásával is biztosítani tudják. Bizonyítsa ez az intézmény is, hogy jövője csak annak van, aki a múltját ismeri! Jövője csak annak a településnek van, aminek múltját a ma élő generációk képesek megőrizni a jövő számára! Éljenek továbbra is Önök ezzel a lehetőséggel, fáradozásuk nem lesz hiábavaló! Gratulálok új létesítményükhöz, kívánom, hogy teljesebben ki benne mindaz, amit elterveztek és eddig megvalósítottak!

Tájházat avattak Felpécen

2004. szeptember 18-án – a Kulturális Örökség Napjai keretében avatták fel a **Felpéci Tájházat**. A megjelenteket Dombi Alajosné, a Felpécért Alapítvány Kuratóriumának elnöke, Csete Gyuláné polgármester, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma képviselője, Kara Ákos, a Megyei Önkormányzat elnöki kabinetfőnöke, a Wienerberger Téglaiipari Rt. képviselője és barsi Ernő dr. néprajztudós köszöntötte.

A megnyitót Budai Ilona népdalénekes, a Rábaközi Citerazenekar és a gyömörei Vitéz Hány László Általános Iskola gyermekjáték szakköre tette emlékezetessé.

Szeptember 19-én a felpéci természetvédelmi területről hangzott el vetítéssel egybekötött előadás a Kultúrházban.

Kulturális Örökség Napjai – lélegző örökségünk

Ötödik alkalommal szervezte meg épületlátogató és természetjáró hétvégéjét a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. 420 épület és helyszín és 100 séta ajánlat várta az érdeklődőket ezen a csodálatos őszi hétvégén. A PESTIEST különszámaként megjelent programot lapozgatva számos tájházat is felfedezhettünk az ajánlatok között. Íme:

Emódi tájház, Jósvafői tájház, Mezőcsáti tájház, Kis Jankó Bori emlékház (Mezőkövesd, Tardi tájházak, Helytörténeti gyűjtemény – Kiszombor, Felpéci tájház, Fertőszéplaki tájház, Kovácsműhely – Álmosd, Hajdúböszörményi Skanzen, Hosszúpályi tájház, Létavértesi tájház, Balassagyarmat – Palóc ház, Palóc tájház, Hollókői tájház, Isaszegi falumúzeum, Ócsai tájház, Tápiószele – néprajzi ház, Mesztegyői faluház, Bárti tájház, Örvényesi vizimalom, Tihanyi gazdaház és halászcéhház,

PÁLYÁZATI KIÍRÁSOK

Vendégbarát Múzeum/muzeális Intézmény Díj 2004

Kiíró: [Magyar Turizmus Rt.](#), [Gazdasági és Közlekedési Minisztérium](#),
[Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma](#)

Pályázat címe: **Vendégbarát Múzeum/muzeális Intézmény Díj 2004**

Pályázhatnak: Muzeális intézmények.

Beadási határidő: **2004. november 30**

A Magyar Turizmus Rt. a Gazdasági és Közlekedési Minisztériummal és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával együttműködve pályázatot hirdet a **"VENDÉGBARÁT MÚZEUM/MUZEÁLIS INTEZMÉNY DÍJ 2004"** kitüntető cím és díj elnyerésére.

A cím és a díjkitűzés célja a múzeumok, muzeális intézmények kiemelkedő turistabarát tevékenységének, szolgáltatásainak elismerése. Átadására 2005 márciusában, az Utazás Kiállítás szakmai napján kerül sor.

A kiírás három kategóriára szól, a díj értéke:

1. 10 000 látogató/év alatt (regionális jelentőségű) 0,5 millió forint.
2. 10 000-100 000-ig 1,5 millió forint.
3. 100 000 látogató/év felett 3 millió forint.

A pályázók köre: működési engedéllyel rendelkező muzeális intézmények, fenntartótól függetlenül.

Kategóriánként egy pályázónak ítélhető oda a díj, annak, amely a szakmai bíráló bizottság követelményeinek, a kiírásban megadott szempontok alapján leginkább megfelel.

A cím és a díj elnyerésére a **mellékelt űrlapon** kell pályázni, amely a Turisztikai Értesítőben, a Múzeumi Hírlevélben található meg, valamint letölthető az alábbi honlapokról: <http://www.itthon.hu/> , <http://www.gkm.hu/> , <http://www.nkom.hu/>

A pályázat beadásának határideje: 2004. november 30.

A pályázat benyújtásának helye és módja: Magyar Turizmus Rt. Termék- és Témamenedzselési Iroda (1012 Budapest, Vérmező út 4.), zárt csomagban, a pályázó intézmény nevének, valamint a "Vendégbarát Múzeum/Muzeális Intézmény Díj 2004" feltüntetésével.

A pályázattal kapcsolatos információ a 1/488-8765, 1/336-7656 és a 1/484-7213 telefonszámon kérhető.

A pályázati anyagot 5 példányban (egy eredeti és 4 másolat) kérjük beküldeni - kivételt képez ez alól a H pontban szereplő melléletek beküldése, ezekből csak egy példányt kérünk -, az anyagokat nem küldjük vissza!

Múlt és jelen, együtt a jövőért!

Kiíró: **Ford Motor Company**
Pályázat címe: **Múlt és jelen, együtt a jövőért!**
Pályázhatnak: Magánszemélyek, intézmények.
Beadási határidő: **2004. október 22.**

A Ford Motor Company kiemelt figyelmet fordít a természeti és kulturális értékek tudatos megőrzésére egy jobb jövő érdekében.

A Ford Motor company Természeti és Kulturális Örökségért Díj célja, hogy ösztönözze magánszemélyek és intézmények helyi környezeti és kulturális értékeket megőrző tevékenységeit. Mintegy katalizátorként szolgál az ilyen kezdeményezéseket támogató fórumok között, serkentve együttműködésüket.

A 2003-ban benyújtott pályázatok is bizonyították a rendkívüli érdeklődést és kötődést történelmi értékeinkhez és hagyományainkhoz.

A Ford Motor Company Természeti és Kulturális Örökségért Díj világszerte az egyik legnagyobb természetvédelmi és kulturális kezdeményezéseket elismerő program, amely már minden kontinensen működik.

A 21 éves múltra visszatekintő programot támogatja az UNESCO Világörökség Központ és az Európa Tanács is. Magyarországon a díj együttműködő partnere a Magyar Tudományos Akadémia.

A pályázatok benyújtási határideje 2004. október 22.

Pályázati adatlapért küldje be mielőbb a jelentkezési szelvényt vagy küldjön e-mail üzenetet!

További információért hívja a Ford Motor Company Természeti és Kulturális Örökségért Díj információ és sajtó irodájában **dr. Liphay Erzsébetet, CRSCOM, 1027 Budapest, Liphay u. 5., tel./fax: 06-1/212-4732, vagy küldjön e-mail üzenetet a következő címre: crs@crscom.hu.**

F e l h í v á s

A Magyarországi Tájházak Szövetsége várja azoknak a szervezeteknek, tájházaknak, önkormányzatoknak a jelentkezését, akik vállalkoznának a 2005. évi III. Országos Találkozó megrendezésére 2005. harmadik negyedévében.

A szándéknyilatkozatokban kérjük megadni a javasolt időpontot, a helyszínen bemutatható tájházat, az előadások lebonyolítására alkalmas létesítmény fő jellemzőit (befogadóképesség, sötétíthetőség, stb.), a környéken megtekinthető tájházak és/vagy muzeális intézmények, műemlékek felsorolását, az igénybe vehető szálláshelyek számát és költségvonzatait, a megközelíthetőséget és a megnyerhető szponzorokat.

A szándéknyilatkozatokat 2004. december 15-ig kérjük megküldeni a Szövetség címére, vagy elektronikus postaládájába.

H I R D E T É S

ANTICIMEX HUNGÁRIA Kft.

Svéd - Magyar Környezethigiéniai Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

2013 Pomáz, Hunyadi u.5.

Tel.: 26-325-554 Fax: 26-325-630

www.anticimex.hu E-mail: anticimex@anticimex.hu

KÖRNYEZETHIGIÉNYIA

Rovar- és rágcsálóirtás, épülethigiénia,
élelmiszerhigiénia, kivitelezés, folyamatos
felügyelet.

VÉDŐSZEREK FORGALMAZÁSA

Vizes és oldószeres faanyagvédőszer
forgalmazása, megszüntető vagy megelőző
védelemre.

SZAKVÉLEMÉNYEZÉS és KIVITELEZÉS

Faanyagvédelmi szakvélemény készítés, károsítók meghatározásával, és faanyagvédelmi
kivitelezés.

MŰSZAKI TANÁCSADÓ SZOLGÁLATUNK 06-40-200-301

T a r t a l o m j e g y z é k

Elnökségi ülés Fertőhomokon

Az „Év tájháza” pályázat értékelése

Magyarországi Tájházak Szövetsége II. Országos találkozója Jósvafő, 2004. szeptember 16-19.

- Szablyár Péter –

A csongrádi „kétszerköszönős” ház

- Dr. Szűcs Judit -

A helyi fesztiválok szerepe a tájházak élővé tételében Turizmus és kulturális örökség - A nagykörűi példa

- Sári Zsolt -

Hogyan tehetünk közérthetővé egy tájházat és gyűjteményét

- Káldy Mária -

A Sóstói Múzeumfalu közönségfogadó (formáló) programjai

-Dr. Bodnár Zsuzsanna -

A hadasi példa - egy mezőkövesdi kísérlet tapasztalatai

- Berecz Lászlóné -

Fakultatív program Szlovákiában

- Fuchszné Benák Katalin -

Hagyományok és értékek II. - Szlovákiai regionális fórum

- Dr. Danter Izabella -

TÁJHÁZI MŰHELY

A szlovákiai magyarság múzeumi jellegű gyűjteményeinek regisztrálása és feldolgozása - szeminárium Nagyfödémesen

- Dr. Danter Izabella –

A Magyarországi Tájházak Szövetsége két éve (2002-2004)

- Dr. Füzes Endre -

Vajdasági magyar TÁJHÁZAK múltja, jelene és jövője III. Temerin-Zenta - 2004. október 02.

- Raj Rozália -

HÍREK, ESEMÉNYEK

PÁLYÁZATI KIÍRÁSOK

